

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ**

**ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ, БІЗНЕСУ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ, ПЕРЕКЛАДУ
ТА ПРОФЕСІЙНОЇ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ**

Кваліфікаційна робота магістра

на тему:

**«ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТА КОГНІТИВНІ АСПЕКТИ
РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ КОНЦЕПТУ “CRIME” У РОМАНАХ
ТЕСС ГЕРРИТСЕН “ХІРУРГ”, “АСИСТЕНТ”, “ГРИШНА”»**

Виконала: студентка II курсу

групи ФЛ-24-1зм

спеціальності 035 Філологія

спеціалізації 035.041

Германські мови та літератури

(переклад включно), перша – англійська

Шмунь Дарина Сергіївна

Керівник к.ф.н., доц. Бірюкова Д.В.

Рецензент к.ф.н., доц. Суїма І.П.

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

(підпис)

Дніпро – 2026

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ
Факультет економіки, бізнесу та міжнародних відносин
Кафедра іноземної філології, перекладу та професійної мовної підготовки
Освітній рівень магістр
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

«___» _____ 20__ року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

_____ Шмунь Дарина Сергіївна _____

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проєкту):

«Лексико-семантичні та когнітивні аспекти репрезентації концепту *crime* у детективах Тесс Геррітсен “The Surgeon”, “The Apprentice”, “The Sinner”»

Керівник кваліфікаційної роботи (проєкту): к.ф.н., доцент Бірюкова Діана Валеріївна,

затверджені наказом УМСФ від «_01_» ___09__ 2025 року № ___708кс__

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проєкту) _____ 2026 р.

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проєкту): теоретичні засади вивчення феномену «концепт»; сучасні методологічні підходи до аналізу концепту в гуманітарних науках; концепт *crime* як центральний концепт детективного дискурсу та творів Тесс Геррітсен; семантичний та когнітивний аспекти аналізу концепту *crime* у детективному дискурсі Тесс Геррітсен.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): 1) здійснити огляд теоретичних джерел; 2) розглянути концепт *crime* як центральний концепт детективного дискурсу та творів Тесс Геррітсен; 3) проаналізувати семантичний простір концепту *crime* у романах Тесс Геррітсен “The Surgeon”, “The Apprentice”, “The Sinner” та порівняти його з репрезентацією у класичному детективі; 4) визначити лексико-семантичні та структурні особливості концепту *crime* у творах письменниці; 5) дослідити емоційно-оцінні відтінки концепту *crime*, що передають авторські оцінки, моральні судження та реакції персонажів.

5. Консультант розділів кваліфікаційної роботи (проєкту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Бірюкова Д.В., к.ф.н., доц.	02.09.2025	09.09.2025
Розділ 1	Бірюкова Д.В., к.ф.н., доц.	30.09.2025	30.09.2025
Розділ 2	Бірюкова Д.В., к.ф.н., доц.	03.11.2025	03.11.2025
Висновки	Бірюкова Д.В., к.ф.н., доц.	08.12.2025	08.12.2025

6. Дата видачі завдання 02.09.2025

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проєкту)	Примітка
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх аналіз	Серпень 2025	виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	Вересень 2025	виконано
3.	Написання вступу	Вересень 2025	виконано
4.	Написання теоретичного розділу	Жовтень 2025	виконано
5.	Написання практичного розділу	Листопад 2025	виконано
6.	Формулювання висновків	Грудень 2025	виконано
7.	Одержання відгуку та рецензії	Січень 2026	виконано
8.	Захист	Січень 2026	виконано

Магістрант _____

Д.С. Шмунь

Керівник роботи _____

Д. В. Бірюкова _____

РЕФЕРАТ

Магістерська кваліфікаційна робота – 100 стор., 81 джерело.

Об’єкт дослідження: концепт *crime* як складова англомовного детективного дискурсу.

Мета роботи: комплексне вивчення семантичної структури, типологічної класифікації та методів вербалізації концепту *crime* в романах Тесс Геррітсен “The Surgeon” («Хірург»), “The Apprentice” («Асистент»), “The Sinner” («Грішна»).

Теоретико-методологічні засади: праці, у яких з’ясовано структуру, типологію та узагальнені ознаки концепту (І. Гарбера, Ф. Бацевич, Т. Врублевська, В. Жайворонок, А. Загнітко, М. Кочерган, М. Полюжин, В. Старко, О. Цапок, D. Medin, G. Murphy, S. Pinker, E. Smith); дослідження, у яких визначаються головні принципи аналізу концепту (Г. Заньковська, Ж. Краснобаєва-Чорна, В. Кононенко, Т. Космеда, В. Левицький, О. Селіванова, М. Скаб, G. Lakoff, M. Johnson); роботи вчених, в яких розглядаються особливості концептосфери англомовного детективного жанру (І. Барнич, Т. Бехта, О. Дойчик, М. Маланюк, А. Калюжна, О. Олійник, Н. Свидницька-Ільків, О. Тасмасис, Я. Томаш); праці, які висвітлюють особливості детективного дискурсу Тесс Геррітсен (А. Івахненко, О. Місюра, Р. Поворознюк, E. Alvarez, J. Fernandez, A. Nayak).

Отримані результати: підтверджено, що концепт *crime* є багатовимірною категорією, що поєднує юридичні, соціальні, морально-психологічні та культурні аспекти. У детективних романах Тесс Геррітсен “The Surgeon”, “The Apprentice”, “The Sinner” концепт *crime* структурується через лексико-семантичні поля, зокрема «Злочин проти людини», ядром якого є лексема *crime* та її синоніми (*murder, killing, homicide, manslaughter, assassination, abduction, rape, brutality, execution, torture*), через семантичні ролі учасників дії (агенс, пацієнс, інструмент, локатив, спосіб, експерієнцер, бенефактив) та когнітивні метафори, що підкреслюють психологічну,

соціальну та медико-психологічну складову злочину.

Встановлено, що концепт *crime* у творах Тесс Геррітсен виконує багатофункціональні ролі: ініціює сюжет, формує емоційне та моральне сприйняття подій читачем, відображає соціальні проблеми та забезпечує жанрову специфіку медичного трилера. Порівняння з класичним детективом показало, що у сучасних текстах додатково акцентується морально-філософський і психологічний вимір злочину, що надає концепту *crime* більшої екзистенційної глибини.

Ключові слова: концепт *crime*, детективний дискурс, лексико-семантичний аналіз, семантичні ролі, когнітивні метафори, прагматичний аспект, Тесс Геррітсен

SUMMARY

The presented paper is dedicated to the analysis of the lexico-semantic and cognitive aspects of the representation of the concept *crime* in Tess Gerritsen's detective novels "The Surgeon", "The Apprentice", and "The Sinner".

The object of this work is the concept of *crime* as a component of English-language detective discourse.

The aim of the paper is to conduct a comprehensive study of the semantic structure, typological classification and methods of verbalization of the concept of *crime* in Tess Gerritsen's novels "The Surgeon", "The Apprentice" and "The Sinner". It determined the accomplishment of such objectives as:

- to examine theoretical approaches to the notion of concept, its analysis methods, and functional role in detective discourse, focusing on the concept of *crime* in Tess Gerritsen's works;

- to analyze the semantic field, lexical-semantic features, cognitive metaphors, and evaluative nuances of the concept of *crime* in "The Surgeon", "The Apprentice", and "The Sinner", highlighting its role in representing criminal reality and characters' moral-psychological dimensions.

The study shows that the concept of *crime* is a multidimensional category combining legal, social, moral, and cultural aspects. In Tess Gerritsen's novels ("The Surgeon", "The Apprentice", "The Sinner"), it is shaped through lexical-semantic fields, participant roles, and cognitive metaphors, highlighting psychological and medical dimensions. The concept drives the plot, shapes readers' moral perception, reflects social issues, and defines the medical thriller genre, while Gerritsen adds deeper moral-philosophical and psychological layers compared to the classic detective.

Key-words: *the concept crime, detective discourse, lexico-semantic analysis, semantic roles, cognitive metaphors, pragmatic aspect, Tess Gerritsen*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ КОНЦЕПТУ <i>CRIME</i>.....	9
1.1 Концепт як ключова категорія у лінгвістичних дослідженнях.....	9
1.2 Методологічні підходи до аналізу концепту.....	15
1.3 <i>Crime</i> як центральний концепт детективного дискурсу.....	24
1.4 Характерні риси детективного дискурсу Тесс Геррітсен.....	30
РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРУВАННЯ КОНЦЕПТУ <i>CRIME</i> У РОМАНАХ “THE SURGEON”, “THE APPRENTICE”, “THE SINNER”: СЕМАНТИЧНИЙ ТА КОГНІТИВНИЙ АСПЕКТИ.....	39
2.1 Семантичний простір концепту <i>crime</i> у творах Тесс Геррітсен у порівнянні з класичним детективом.....	39
2.2 Лексико-семантичний аспект номінації концепту <i>crime</i>	50
2.3 Семантичні ролі як прояв валентності	57
2.4 Фреймовий аналіз концепту <i>crime</i>	63
2.5 Когнітивні метафори як засіб структурування концепту <i>crime</i>	70
2.6 Прагматичний та емоційно-оцінний аспект концепту <i>crime</i>	80
ВИСНОВКИ.....	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	91

ВСТУП

Сучасні читацькі смаки показують, що детективний дискурс не втрачає своєї популярності та актуальності. Яскравим прикладом є творчий доробок Тесс Геррітсен, яку авторитетне видання Publishers Weekly по праву називає «королевою медичного трилера». Її романи неодноразово очолювали списки бестселерів The New York Times та були відзначені престижними нагородами: роман “The Surgeon” («Хірург») здобув премію RITA Award у 2002 році як найкращий твір у жанрі романтичного саспенсу; роман “Vanish” («Смертниця») отримав Nero Award у 2006 році як найкращий детективний роман; журнал Time зарахував “The Surgeon” («Хірург») до переліку найкращих детективних романів усіх часів. Особливість художньої манери Тесс Геррітсен полягає у поєднанні напружених кримінальних сюжетів із медичними та науковими деталями, що робить її твори особливо цікавими для широкого кола читачів.

Творчість письменниці органічно вписується в сучасний детективний дискурс, що зумовлює науковий інтерес до аналізу концептосфери її творів. Концепт злочину, який, за твердженням дослідниці А. Калюжної, належить до ключових концептів класичного британського детективу, набуває центрального значення й у детективному дискурсі Тесс Геррітсен. Вивчення цього концепту дає змогу глибше усвідомити його природу та простежити семантичні, концептуальні, дискурсивні та прагматичні аспекти функціонування в сучасній англійській мові.

Методологічним та практичним фундаментом даної роботи стали праці з теорії функціонування феномену «концепт»: розвідки, у яких з’ясовано структуру, типологію та узагальнені ознаки концепту (І. Гарбера, Ф. Бацевич, Т. Врублевська, В. Жайворонок, А. Загнітко, М. Кочерган, М. Полюжин, В. Старко, О. Цапок, D. Medin, G. Murphy, S. Pinker, E. Smith); дослідження, у яких визначаються головні принципи аналізу концепту (Г. Заньковська, Ж. Краснобаєва-Чорна, В. Кононенко, Т. Космеда, В. Левицький,

О. Селіванова, М. Скаб, G. Lakoff, M. Johnson); роботи вчених про специфіку концептосфери англomовного детективного жанру (І. Барнич, Т. Бехта, О. Дойчик, М. Маланюк, А. Калюжна, О. Олійник, Н. Свидницька-Ільків, О. Тасмасис, Я. Томаш); словники англійської мови (Cambridge Dictionary, Collins Dictionary, Merriam-Webster Dictionary, Oxford Dictionary, Etymology Dictionary) та української (Словник іншомовних слів, Словник літературознавчих термінів, Словник сучасної лінгвістики).

Дослідження творчості Тесс Геррітсен як українськими вченими (А. Івахненко О. Місюра, Р. Поворознюк), так і зарубіжними (E. Alvarez, J. Fernandez, A. Nayak) представлено достатньо спорадично, що відкриває широке поле для подальшого вивчення особливостей художнього світу письменниці.

Актуальність роботи зумовлена потребою дослідити, яким чином у детективному дискурсі Тесс Геррітсен поєднуються лексико-семантичні та когнітивні механізми для структурування концепту *crime*, а також простежити, як ця репрезентація відображає специфіку сучасної англomовної культури.

Наукова новизна полягає у комплексному аналізі репрезентації концепту *crime* у романах Тесс Геррітсен “The Surgeon” («Хірург»), “The Apprentice” («Асистент»), “The Sinner” («Грішна») із урахуванням лексико-семантичного, когнітивного, фреймового та метафоричного рівнів. У роботі встановлено, як різні мовні засоби взаємодіють у створенні цілісного образу концепту *crime* у сучасному англomовному детективному дискурсі.

Об’єктом дослідження є концепт *crime* як складова англomовного детективного дискурсу.

Предметом дослідження є лексико-семантичні та когнітивні аспекти репрезентації концепту *crime* у романах Тесс Геррітсен “The Surgeon” («Хірург»), “The Apprentice” («Асистент»), “The Sinner” («Грішна»).

Метою роботи є комплексне вивчення семантичної структури, типологічної класифікації та методів вербалізації концепту *crime* в романах

Тесс Геррітсен “The Surgeon” («Хірург»), “The Apprentice” («Асистент»), “The Sinner” («Грішна»).

Досягнення поставленої мети зумовлює вирішення наступних завдань:

1) дослідити теоретичні підходи до поняття «концепт», визначити його сутність, специфіку та сферу функціонування;

2) визначити наявні підходи до вивчення концепту та методи його аналізу;

3) проаналізувати концепт *crime* / злочин як центральний елемент детективного дискурсу;

4) надати загальну оцінку творчості Тесс Геррітсен та окреслити коло проблем, які стали предметом дослідження сучасних науковців;

5) проаналізувати семантичний простір концепту *crime* у романах Тесс Геррітсен “The Surgeon”, “The Apprentice” та “The Sinner” та зіставити його з особливостями репрезентації цього концепту у класичному детективі;

6) визначити лексико-семантичні особливості номінації концепту *crime* та охарактеризувати мовні засоби його вираження;

7) дослідити семантичні ролі як прояв валентності дієслівних одиниць, що репрезентують концепт *crime* у романах письменниці;

8) здійснити фреймовий аналіз концепту *crime* та виявити його структурні компоненти у творах Тесс Геррітсен;

9) з’ясувати роль когнітивних метафор у структуруванні концепту *crime* та визначити їх значення для відображення кримінальної дійсності у художньому дискурсі;

10) виявити емоційно-оцінні відтінки концепту *crime*, які передають авторські оцінки, моральні судження та реакції персонажів.

Матеріалом для дослідження стали детективи Тесс Геррітсен “The Surgeon” («Хірург») (2001), “The Apprentice” («Асистент») (2002), “The Sinner” («Грішна») (2003), які входять до серії “Rizzoli & Isles” («Різзолі та Айлз»).

Загалом, до цього циклу входить близько 15 творів, що є об'ємним текстовим матеріалом для нашого дослідження. Тому обрано три перші романи, які є найпопулярнішими з цієї серії, а також достатньо повно ілюструють лексико-семантичні та когнітивні виміри концепту *crime*.

Методи дослідження. Для досягнення мети роботи та вирішення поставлених завдань було використано комплекс лінгвістичних та когнітивних методів:

1. Аналіз та синтез теоретичного матеріалу застосований для вивчення наукових підходів до концепту *crime*, його значення та ролі в англomовному детективному дискурсі, а також для систематизації відомостей про детективний жанр і стиль Тесс Геррітсен.

2. Критичне читання літератури уможливило оцінку різних наукових точок зору на досліджуваний концепт, виявлення основних тенденцій та підходів до його вивчення.

3. Контент-аналіз текстів дозволив ідентифікувати лексичні одиниці, фразеологізми, метафори та когнітивні схеми, що репрезентують концепт *crime* у романах “The Surgeon”, “The Apprentice”, “The Sinner”.

4. Лінгвістичне спостереження застосовано для систематичного вивчення вживання термінів та виразів, пов'язаних із концептом *crime*, у контексті детективного дискурсу Тесс Геррітсен.

5. Компонентний аналіз дозволив визначити семантичну структуру концепту *crime*, виявити його складові, основні значення та семантичні ролі персонажів.

6. Порівняльний аналіз було використано для зіставлення вербалізації концепту *crime* у романах Тесс Геррітсен і класичних детективах, що дозволяє простежити еволюцію семантичного та когнітивного наповнення концепту.

7. Семантичний аналіз застосовано для вивчення метафоричних, символічних та емоційно-оцінних елементів, які супроводжують концепт *crime*, та для визначення їхньої ролі у створенні цілісного образу злочину.

8. Фреймовий аналіз дав змогу реконструювати когнітивні схеми та структури, що забезпечують цілісне розуміння концепту *crime* у текстах Тесс Геррітсен.

9. Аналіз прагматичного та емоційно-оцінного аспектів було проведено для виявлення авторських оцінок та прагматичних функцій концепту *crime* у сприйнятті сюжету та персонажів.

Практична значущість отриманих результатів. Матеріали дослідження можуть застосовуватися у навчальному процесі під час вивчення теорії концепту та сучасного англомовного детективного дискурсу, зокрема творів Тесс Геррітсен.

Робота пройшла **апробацію** на закордонній науковій конференції. Результати дослідження представлені у публікації:

Shmun D.S. The concept of “crime” in Tess Gerritsen’s detective novels: a cognitive and discursive perspective: *World scientific and technical trends '2025*. Karlsruhe, Germany, 2025.

Структура роботи: дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаної літератури.

У вступі подано загальні відомості про наукову працю, зокрема обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено мету та завдання дослідження, окреслено його об’єкт і предмет, описано застосовані методи та представлено структуру роботи.

У першій частині роботи розглядаються теоретико-методологічні основи вивчення концепту *crime*; подається огляд підходів до аналізу концепту в лінгвістичних дослідженнях; визначається роль концепту *crime* як центрального у детективному дискурсі; характеризуються особливості детективного дискурсу Тесс Геррітсен.

У другій частині досліджується семантичний простір концепту *crime* у романах Тесс Геррітсен “The Surgeon”, “The Apprentice”, “The Sinner” та у порівнянні з класичним детективом; аналізуються лексико-семантичні засоби його вербалізації; досліджуються семантичні ролі як прояв валентності

концепту; здійснюється фреймовий аналіз та вивчення когнітивних метафор; аналізується прагматичний та емоційно-оцінний аспект концепту *crime* у детективах письменниці.

У висновках подано узагальнені результати проведеної роботи.

Загальна кількість сторінок 98, кількість використаних джерел 81.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ

КОНЦЕПТУ *CRIME*

1.1 Концепт як ключова категорія у лінгвістичних дослідженнях

Поняття «концепт» бере свої витоки з когнітивних досліджень, адже осмислення будь-якого явища відбувається шляхом систематизації та категоризації. Закономірно, що уявлення про світ, зафіксовані у значенні різноманітних слів і висловів, відображається в системі поглядів, які потребують подальшого осмислення [Живіцька 2010, с. 21]. Тому в понятійному апараті когнітивної лінгвістики, ключовим об'єктом якої є мова як спосіб пізнання світу, одне з центральних місць займає категорія «концепт».

Зазначимо, що термін «концепт» походить від латинського «conceptus» – водоймище; спалах; зачаття, запліднення; плід (зародок), що є похідним від «conspirio» (збираю, приймаю; задумую), утвореного від дієслова «capio» (беру; одержую, приймаю) [Шостюк 2015, с. 132]. У Словнику іншомовних слів подаються такі значення даного поняття: «Концепт (лат., думка, поняття): 1. В логіці – смисл знака (імені). 2. філос. Формулювання, загальне поняття, думка. 3. Вигадка, фантазія» [Словник іншомовних слів].

Неоднозначна природа цього поняття зумовила появу багатовекторності підходів та характеристик категорії «концепт», яку називають «смісловим фрагментом життя» (R.W. Jr. Gibbs), «одиницею пам'яті» (О. Селіванова), «квантом структурованого знання» (А. Загнітко), «культурно зумовлене ментальне утворення» (І. Голубовська). Як бачимо ці характеристики залежать від галузі, де функціонує даний феномен, а саме – у царині когнітивної, семантичної та культурної лінгвістики.

У рамках *когнітивного* підходу до вивчення явища «концепт» прослідковуються два підходи – з одного боку, досліджується картина світу, відображена через призму мовлення індивідуума, з іншого – розглядається функціонування мови як різновиду когнітивної діяльності. Тому в межах когнітивної лінгвістики концепт допомагає з'ясувати механізми, які пов'язують ментальну сферу та мовленнєву діяльність.

Зазначимо, що вивчення концепту в царині когнітивної лінгвістики представлено роботами С. Жаботинської, А. Приходько, О. Селіванової, М. Кочерган, А. Загнітко, І. Гарбери та ін. Концепт в їхніх працях розглядається як продукт мисленнєвої діяльності, що має мовний еквівалент, але виходить за межі поняттєвого поля.

Підґрунтя для такого розуміння знаходимо в трактуванні А. Загнітка, яка розглядає концепт як узагальнену ментальну одиницю мислення, що акумулює впорядковане знання. Дослідник наголошує на універсальному характері концептів, підкреслюючи, що вони не зводяться до мовної форми, проте саме мова є одним із найефективніших інструментів їхньої репрезентації та осмислення концептосфери загалом [Загнітко 2010, с. 13].

Дослідниця О. Селіванова розуміє концепт як складну інформаційну модель свідомості – багатокomпонентну та упорядковану одиницю пам'яті, що акумулює вербальні та невербальні знання про об'єкт пізнання, сформовані в процесі взаємодії свідомих і позасвідомих психічних механізмів. Центральне місце в структурі концепту посідає поняття, закріплене у пропозиційних формах і виражене відповідною номінативною одиницею. Концепти формуються в ході пізнавальної діяльності, узагальнюють людський досвід та відтворюють інтеріоризовану дійсність, структуруючи інформацію відповідно до соціально вироблених категорій і класів. Слово слугує інструментом доступу до концептуального знання, яке водночас здатне репрезентувати різні концепти, що зумовлює компактність мови як засобу концептуалізації [Селіванова 2006, с. 54].

М. Кочерган розвиває та уточнює погляди попередніх дослідників, наголошуючи, що концепти становлять складові ментальної картини світу та репрезентують уявлення людини про навколишні об'єкти, явища та ідеї. Вчений розглядає концепт як динамічну змістову одиницю пам'яті, що функціонує на перетині ментального лексикону, концептуальної системи та «мови мозку», через які відтворюється цілісна картина світу у свідомості індивіда. Водночас концепти акумулюють сукупність знань, припущень, уявлень і міркувань людини щодо об'єктів дійсності [Кочерган 2003, с. 254].

Власне трактування поняття «концепт» подає І. Гарбера, яка розуміє його як універсальну та узагальнену ментальну одиницю, що виступає елементом упорядкованої системи знань людини про матеріальну та духовну дійсність. Дослідниця підкреслює, що мова служить основним засобом репрезентації та інтерпретації концепту, а його функціонування пов'язане з оцінною діяльністю свідомості та перебуває у тісному взаємозв'язку з інтелектом, пам'яттю, культурним досвідом і психічними процесами людини [Гарбера 2014, с. 67].

Таким чином, поняття «концепт» у когнітивній лінгвістиці розглядається як ключова одиниця, що об'єднує ментальну сферу людини та її мовленнєву діяльність. Узагальнено цей феномен інтерпретується як глобальна, універсальна структура знань, яка виходить за межі поняттєвого поля, ілюструє індивідуальний та колективний досвід, а також забезпечує категоризацію дійсності. Мова при такому підході виступає основним інструментом доступу до концептів і засобом їх вираження, що в свою чергу забезпечує функціонування концепту як центрального елемента у дослідженнях когнітивної та лінгвокультурної взаємодії.

Лінгвокультурологічні стратегії до визначення та розкриття поняття «концепт» демонструють антропоцентричні підходи – саме людина, як носій культурних цінностей та національного менталітету, займає провідне місце в дослідженні тих чи інших явищ. Оскільки людина пізнає світ через усвідомлення себе, її свідомість є одночасно суб'єктом і об'єктом аналізу.

Таким чином до розкриття цього феномену додається, крім індивідуально-культурної складової, також соціальний конструкт, що є одночасно продуктом і виразником потреб певного суспільства. На думку вчених (В. Жайворонок, Ж. Краснобаєва-Чорна, І. Голубовська), концепти існують, тому що вони успішно виконували соціальні, культурні та субкультурні функції в минулому а, значить, залишаються для подальшої передачі певної інформації в історичних та культурних реаліях.

Дослідниця В. Жайворонок інтерпретує концепт як носій узагальненого культурного змісту, що надає мовній одиниці статусу культурного концепту та зумовлює її смислову значущість у межах певної культури [Жайворонок 2007, с. 10]. У її роботі ці ментальні одиниці названі «концептами історико-культурної свідомості народу» [Жайворонок 2007, с. 11], що підкреслює їхню образну та етносимволічну структуру. Концепти постають як специфічні мовні одиниці, насичені етнокультурним змістом, які формуються й функціонують у культурному контексті, відзначаючись експресивністю, образністю та символічністю.

Н. Гайдук наполягає на тому, що концепти – це не просто ментальне утворення, а ті елементи, через які формується внутрішнє уявлення світу у свідомості людини, створюючи концептуальну систему, а мовні знаки кодують у словах зміст цієї системи [Гайдук 2015, с. 49].

М. Полюжин пропонує подібний підхід до розуміння концепту, визначаючи його структуру як багаторівневу систему, що включає культурний чинник, вихідну форму (етимологію), основні змістові ознаки історії, а також сучасні асоціації й оцінки. На його думку, структура концепту складається з ядра, базових пластів та «інтерпретаційного поля». Ядро формує чуттєво-наочний образ, який розвивається на основі особистого досвіду і є максимально конкретним, виконуючи функцію кодування концепту. Повторювані реакції на цей образ у психолінгвістичних експериментах свідчать про усталену сполучуваність, що впорядковує концептуальну систему. Навколо ядра розташовуються базові пласти, де

ознаки організовані від менш до більш абстрактних; Зміст і кількість можуть варіювати залежно від індивіда, проте їх переважають загальнонаціональні характеристики, що забезпечують комунікативне взаєморозуміння. На периферії структури знаходиться «інтерпретаційне поле концепту», яке охоплює оцінки й трактування різних ознак концепту носіями однієї мови [Полюжин 2015, с. 218–219].

Отже, лінгвокультурологічні підходи до визначення поняття «концепт» акцентують на його антропоцентричній природі, де людина виступає водночас і творцем, і носієм культурних смислів. Концепти відображають індивідуальний та колективний досвід, оприявнюються у кодуванні знань та етнокультурних цінностей, які зберігаються та передаються у суспільстві. Концепт є універсальною категорією поєднання мовного, мисленнєвого й культурного вимірів людського буття.

В рамках психолінгвістичної теорії особливий акцент робиться на суб'єктивно значимих та динамічних характеристиках концепту, розглядаючи концепт як уявне утворення, що має характер усталеного та типового образу.

Психолінгвістичні дослідження концептів базуються на ідеї, що вони допомагають людині впоратися із задачею осмислити та зрозуміти світ навколо. Так, у роботах І. Сміта та Д. Медіна наголошується, що без концептів психічне життя людини було б хаотичним [Smith, Medin 1981, с. 45]; а у праці Г. Мерфі додається, що концепти виконують роль «клею», який об'єднує наш внутрішній розумовий світ [Murphy 2002, с. 76].

С. Пінкер, відомий своїми розробками поняття «концепт», порівнює людський мозок з комп'ютером, де відбувається перетворення інформації в зручні для зберігання одиниці, або ж шаблони, які він називає концептами [Pinker 2015, с. 101]. Дослідниця Е. Рош, підтримуючи цю думку, таким же чином охарактеризувала концепції як інтерфейси між організмом і подразниками в середовищі цього організму [Rosch 1976, с. 384].

Українські вчені доповнюють думки іноземних дослідників, визначаючи концепт як динамічне утворення, що підпорядковане закономірностям психічного життя людини [Хорошун 2014, с. 161], а також як локалізовану ментальну одиницю, яка відображає реально існуючий об'єктивний світ і охоплює різні прояви явищ у картині дійсності та слова в системі конкретної мови [Єфименко 2005, с. 9].

Цей напрям досліджень зосереджується на експериментальному виявленні етноспецифічних рис лінгвокультурних концептів, що формують смисловий простір психоемоційної сфери людини (Л. Летюча, К. Мізін, О. Склярєнко). Він також передбачає зіставлення лексикографічного опису певного концепту з його психологічним образом у мовній свідомості носіїв мови (В. Завацький, Л. Летюча, О. Петров), аналіз ціннісних характеристик концептів у конкретних лінгвокультурах (О. Петяк), вивчення вербальних засобів репрезентації концепту (Л. Голоюх, Д. Каліщук, І. Левчук, І. Мельник), а також експериментальне визначення структури концепту у свідомості представників різних мовних спільнот (М. Жуйкова, Л. Лавринович, О. Свідзинська, К. Борох, І. Гордієнко-Митрофанова, Ю. Кобзева, Л. Малімон, А. Пашкіна).

Таким чином, концепт через призму психолінгвістичних досліджень постає як динамічне ментальне утворення, що структурує індивідуальний досвід та забезпечує людині можливість осмислити та упорядкувати навколишній світ.

Отже, огляд наукової літератури дає змогу стверджувати, що концепт є однією з базових категорій когнітивної лінгвістики, яка поєднує ментальні, мовні та культурні виміри людського буття. У сучасних дослідженнях він розглядається як універсальна одиниця знання, що відображає індивідуальний і колективний досвід, виконує функції категоризації та інтерпретації дійсності, а також забезпечує зв'язок між свідомістю й мовою.

1.2 Методологічні підходи до аналізу концепту

Концепт, маючи складну та неоднозначну природу, дозволяє науковцям демонструвати різноманітність підходів до його розуміння. Як ми вже з'ясували, концептом можна означувати багатовимірну ментальну структуру, одиницю людської свідомості, що утворюється шляхом вербалізації та закріплюється в людській свідомості як результат досвіду певного народу.

Дослідники надають цій категорії такі ознаки як суб'єктивність; гнучкість та рухливість; неоднорідність змісту (конкретне й абстрактне, раціональне та емоційне); історичний детермінізм; оперативність; інваріантність; різноманітність типів знакових репрезентацій; референційність; атрибут культури, сутнісна психічність (І. Голубовська, В. Жайворонок, Ж. Краснобаєва-Чорна, М. Полюжин, Ю. Святюк, О. Селіванова).

З цих ознак випливає і багатовекторність способів аналізу концептів у мовному середовищі, тому традиційно виділяють *семантичний* та *концептуальний аналіз*.

Як зазначає Т. Вільчинська, ці підходи мають різні об'єкти та завдання: семантичний аналіз зосереджений на тлумаченні значення слова, тоді як концептуальний аналіз спрямований на відтворення знань про світ [Вільчинська 2018, с. 115]. Цю ідею підтверджує В. Кононенко, підкреслюючи, що концепт формується з усіх уявлень – найвних, наукових, досвідних та навіть помилкових [Кононенко 2008, с. 113].

В роботі О. Селіванової чітко простежується різниця між семантичним та концептуальним аналізом. Вона відзначає, що семантичний аналіз характеризується знаковою репрезентацією, лінійністю та пояснювальною функцією щодо слова, тоді як концептуальний аналіз вирізняється ментальною абстрагованістю, специфікованістю, реляційною структурою та спрямованістю на сферу знань. Концептуальний аналіз базується на

вербалізації певної частини знань і дозволяє відтворювати їх конкретні структури – образні схеми, картоподібні репрезентації, тоді як семантичний аналіз здатний набувати нелінійного характеру моделювання. Головна відмінність обох підходів полягає у напрямі моделювання: від знань до знаків у концептуальному аналізі та від знаків до знань у семантичному [Селіванова 2006, с. 262].

В. Кононенко підкреслює, що концептуальний аналіз передбачає включення в систему понять різних когнітивних категорій – предметності, означуваності та процесуальності, при цьому входження імені в предикатне оточення стає ключовим для опису концепту [Кононенко 2004, с. 6–7]. Отже, концептуальний аналіз зосереджується на виявленні смислу, навколо якого організовуються слова та категорії, тоді як семантичний аналіз передбачає врахування всіх значень слова у його зв'язках і відношеннях з іншими лексемами.

Л. Чернейко досліджуючи цю проблему, підкреслює взаємозв'язок семантичного та концептуального аналізу. Вона зазначає, що результатом концептуального аналізу є виявлення так званих гештальтів – асоціативних контурів слова, характерних для носіїв певної культури, які можна відтворити через метафоричну сполучуваність імені концепту [Чернейко 1995, с. 74].

У роботі Е. Лассан транслюється схожа ідея – опис концептуального змісту відбувається через мову семантичних примітивів [Лассан 2002, с. 13]. Дослідниця визначає мету семантичного аналізу як встановлення структури лексичного значення на основі синтагматичних та парадигматичних зв'язків лексеми. Натомість концептуальний аналіз спрямований на виявлення оцінного ставлення носіїв культури до ситуації, позначуваної лексемою, шляхом аналізу дискурсів та співвідношення цього явища з феноменами реального світу, що сприймаються чуттєво і безпосередньо [Лассан 2002, с. 12].

На думку Ж. Краснобаєвої-Чорної, концептуальний аналіз виступає логічним продовженням семантичного та вирізняється низкою специфічних ознак. По-перше, він охоплює не лише лінгвістичну сферу, а й культурологію, історію, психологію, соціологію, філософію та інші дисципліни, враховуючи особистий та етнічний досвід, асоціації носіїв мови та культурно-національний контекст, тоді як семантичний аналіз обмежується суто лінгвістичним рівнем. По-друге, досліджувана одиниця в концептуальному аналізі розкладається на актуальну ознаку, буквальний смисл, пасивну ознаку, предметно-образний зміст, поняттєві та ціннісні складники, тоді як у семантичному аналізі одиниця поділяється на семи (диференційні, архісеми, конотативні тощо). Таким чином, концептуальний аналіз має значно ширший обсяг порівняно із семантичним [Краснобаєва-Чорна 2009, с. 43].

Отже, концептуальний аналіз істотно відрізняється від семантичного, оскільки поєднує комплекс методів і прийомів, що дозволяють виявляти мовно-ментальну природу концептуальної одиниці через її зв'язки зі словом [Вільчинська 2018, с. 122]. Зокрема, Ж. Краснобаєва-Чорна пропонує окреслювати ядро концепту на основі словникових дефініцій однойменної лексеми в різні історичні періоди, досліджувати ідеографічну структуру концепту та добирати фонову інформацію зі словників різних типів [Краснобаєва-Чорна 2009, с. 42]. Т. Космеда аналізує як номінацію концепту, так і її синоніми, встановлює етимологію позначуваного знака – імені концепту, а також визначає словотвірні ознаки всіх номенів концепту [Космеда, Плотнікова 2010, с. 70–73]. В. Старко підкреслює, що специфіка концептуального аналізу полягає у виході за межі мовного матеріалу, де значну роль відіграють позамовні репрезентанти концепту, а також психологічний чинник, який зумовлює узгодженість дослідницьких моделей із функціонуванням людської психіки [Старко 2007, с. 38].

М. Скаб зауважує, що сьогодні існує багато різновидів концептуального аналізу, об'єднаних спільним завданням – дослідження

взаємозв'язку мови і мислення, способів вербалізації позамовної дійсності, знань про світ та законів організації мовної картини світу [Скаб 2008, с. 42]. Водночас дослідниця підкреслює, що кожен науковець адаптує концептуальний аналіз для вивчення конкретного, «свого» концепту [Скаб 2009, с. 6].

Одним з перших методикою структурно-семантичного аналізу концептів займався І. Михальчук. За його визначенням, концептуальна модель постає «як спосіб експлікації семантичної структури концепту». Таке моделювання передбачає визначення основних елементів концептуальної семантики та встановлення взаємозв'язків між ними, які аналізуються в синхронному та діахронному аспектах, що дозволяє простежити еволюцію концепту [цит. за: Вільчинська 2018, с. 119].

Еволюція методик дослідження концептів на сьогоднішній день поповнилася новими підходами та способами. Серед застосованих методів: *метод суцільної вибірки*, що передбачає відбір досліджуваних номінацій (В. Левицький трактує «вибірку» як «сукупність елементів, відібраних у процесі добору» [Левицький 2004, с. 45]); *дефініційний та компонентний аналіз*, які дозволяють встановити базові значення імені концепту та виокремити семи зі значень лексеми; *етимологічний аналіз* – для визначення внутрішньої форми імені концепту; *контекстуальний аналіз* – для виявлення мовних засобів репрезентації концепту; *структурно-семантичний аналіз* – для класифікації мовних засобів вираження концепту; а також *кількісний і компаративний аналізи*, які застосовуються для порівняння кількісних співвідношень [Заньковська 2015, с. 103].

Г. Заньковська окремо виділяє когнітивно-дискурсні методи, серед яких *концептуальний аналіз* використовується для моделювання та опису концептів; *інтерпретаційно-текстовий аналіз* – для виділення дискурсних фрагментів, що реалізують досліджуване поняття. Методика *когнітивно-дискурсної інтерпретації* дозволяє встановлювати концептуальні ознаки та виявляти метафоричні образи, тоді як методика *фреймового моделювання*

застосовується для побудови фреймової структури концепту. Крім того, *інструментарій теорії когнітивної метафори* дає змогу визначати кореляти концептуальних метафор, які формують образно-ціннісний компонент концепту [Заньковська 2015, с. 103].

Цей перелік доповнюється ще такими методиками аналізу: *аналіз словникових дефініцій* використовується на етапі вивчення понятійного компоненту структури концепту; *компонентний аналіз* розглядає значення як сукупність мінімальних семантичних компонентів, кожен із яких виконує певну функцію та пов'язаний з іншими ієрархічними відношеннями [Селіванова 2006, с. 230]; *етимологічний аналіз* дозволяє з'ясувати внутрішню форму назви концепту – слова, що його репрезентує [Заньковська 2015, с. 103]. *Мовна актуалізація концепту* застосовується для встановлення сукупності мовних засобів (прямі номінації, її похідні, словосполучення, ідіоми, синоніми), які репрезентують певний концепт.

Останні дослідження показують, що актуальними методиками вивчення концептів у сучасній науковій літературі є *методика фреймового моделювання* та *теорія концептуальної метафори*.

Методика фреймового аналізу тексту базується на когнітивних теоріях представлення сукупності знань мовця, що одержують вербальну репрезентацію в мовленні: фреймах, скриптах, сценаріях [Засекіна 2008]. Закономірно, під час вербалізації минулого досвіду люди часто спираються на стереотипні, шаблонні уявлення про дійсність. Такі фонові, усталені знання зі схемами. Наявність цих схематичних проявів, спільних для членів мовного суспільства, значно впливає на форму створюваного дискурсу. У теорії фреймів цей феномен виникає через розрізнення: фрейм стає більш статичною структурою, тоді як скрипт – динамічною [Дячук, Криворучко 2021, с. 136].

Структура-фрейм є когнітивною одиницею, що формується за допомогою певних кліше, які існують у свідомості людини [Карпиленко 2012, с. 107]. На думку С. Лазарева, фрейм як когнітивна структура базується

на ймовірнісних знаннях людини про типові ситуації, які формують концептуальну систему. Фрейми, пов'язані з конкретним концептом, містять інформацію про звичні та потенційні знання, визначаючи те, що в суспільстві вважається типовим і характерним [Лазарев 2014, с. 215]. Таким чином, концептуальні фрейми допомагають людям вибудувати певну поведінку в суспільстві, що дає змогу адекватно інтерпретувати поведінку інших членів соціуму [Лазарев 2014, с. 216].

Універсальність цієї категорії пояснює її широке застосування в різних галузях лінгвістичних досліджень. Структура фрейму має чітку ієрархічну будову, тому її зазвичай зображують як систему вузлів та відносин. Вузли, розташовані на верхніх рівнях, є фіксованими та відповідають елементам, які завжди істинні щодо відповідної ситуації. Вершинні вузли становлять постійні компоненти ситуації і містять актуальну для неї інформацію [Дячук, Криворучко 2021, с. 137]. Нижче них розташовуються слоти – порожні вузли, які заповнюються під час актуалізації ситуації в дискурсі конкретною інформацією [Дячук, Криворучко 2021, с. 137]. Таким чином, фреймова структура дозволяє компактно відтворити знання, інформацію та досвід, пов'язані з аналізованим концептом.

Теорія концептуальної метафори стала одним із засобів дослідження концептів, які оточують людину в навколишньому світі. У витоків цієї теорії стояли Дж. Лакофф та М. Джонсон, які дійшли до висновку, що метафора є природною складовою людського мислення та пізнання, і тому саме мислення людини носить метафоричний характер [Lakoff, Johnson 1980]. У рамках цієї теорії досліджуються не лише самі концептуальні метафори, а й визначаються їхні кореляти, оскільки вони відображають образно-ціннісний зміст концепту. Концепт, представлений метафорично, виступає як концептуальний референт або область цілі (target domain), тоді як концепт, що використовується для порівняння, виступає як концептуальний корелят або область-джерело (source domain) [Молчанова, Лупаренко 2024, с. 88].

Процес метафоризації базується на взаємодії знань із двох концептуальних областей – областей-джерела та областей-цілі. У результаті метафоричної проекції елементи областей-джерела, сформованих на основі досвіду людини у взаємодії з навколишнім світом, організують та структурують менш освоєну концептуальну область-ціль, що демонструє когнітивний потенціал метафори [Заньковська 2015, с. 103].

Аналізуючи класичні та сучасні підходи до концептуальної метафори, І. Крикніцька виділяє чотири етапи її дослідження: спершу ідентифікується концептуальна метафора загального рівня; далі визначаються її складові відображення; на основі цих відображень встановлюються фокуси джерела, які використовуються для концептуалізації одного або кількох аспектів цільової області; нарешті, на завершальному етапі формуються нові відображення (мапування) у підметафорах, які репрезентують проекції виявлених смислових фокусів джерела на ціль [Крикніцька 2024, с. 90].

Доповненням до даної теорії може слугувати пояснення механізму функціонування концептуальної метафори, що реалізується на трьох рівнях: надіндивідуальному, індивідуальному та субіндивідуальному. Надіндивідуальний рівень демонструє, як мова та культура, що відображає деконтекстуалізовані метафоричні закономірності, взаємодіє з рівнем доменів та фреймів. Індивідуальний рівень відображає метафоричну когнітивну систему, яку використовують окремі носії мови, пов'язану з психічними процесами в ментальному просторі, коли універсальні аспекти значення метафоричного виразу в конкретній комунікативній ситуації набувають специфічної інформації, що накопичується через досвід. Субіндивідуальний рівень показує універсальні аспекти різних втілень метафор, відповідає рівню образ-схем, узагальнені моделі яких дозволяють експлікувати значення абстрактних понять [Молгамова 2022, с. 109].

Таким чином, методика фреймового моделювання та теорія концептуальної метафори посідають важливе місце у сучасних когнітивних студіях з вивчення концептів. Фреймова модель репрезентує стереотипні

уявлення, що стають визначальними структури знань у мовленні, а концептуальна метафора розкриває образно-ціннісний потенціал поняття. Ці два підходи демонструють цілісний вектор аналізу концептів, а головне – поєднують семантичний та прагматичний рівні їхнього функціонування.

Крім цих магістральних підходів до експлікації феномену «концепт», можливі і інші підходи до його вивчення. Так, В. Іващенко розрізняє чотири основні шляхи розуміння концепту: 1) лінгво-логіко-філософський; 2) психолінгвістичний та лінгвокогнітивний; 3) лінгвокультурологічний; 4) лінгвопсихологічний [Іващенко 2004, с. 48]. Іншу класифікацію пропонує О. Цапок, виокремлюючи такі основні складові: логіко-філософську, де концепт пов'язаний із поняттям; логіко-семантичну, що ототожнює концепт із значенням; психологічну, спираючись на ідею О. Потебні про трирівневу структуру слова – внутрішню форму, зовнішню форму та зміст; і інтегративну, де концепт розглядається як інформаційна структура свідомості з урахуванням різних способів отримання інформації [Цапок 2004, с. 13].

Як бачимо, неоднозначність феномену породжує багатовекторність його аналізу та експлікації, що не обмежується тими підходами, які були викладені вище. Узагальнюючи різні підходи до дослідження концепту, проілюструємо цю систему у вигляді таблиці, акцентуючи на різновекторності семантичної та концептуальної перспектив.

Порівняльна характеристика підходів до вивчення концептів

Підхід	Семантична перспектива	Концептуальна перспектива
Лінгвістичний	Аналіз значення слова та його словникових дефініцій.	Вивчення концепту як ментальної одиниці, що виходить за межі лексичного значення.

Когнітивно-семантичний	Виявлення метафоричних моделей у мові.	Концепти постають через метафоричні проєкції: «область-джерело» → «область-ціль».
Психолінгвістичний	Вивчення вербалізації концептів у мовленні.	Концепт як динамічне уявне утворення, що допомагає осмислювати світ.
Культурологічний	Аналіз семантики, пов'язаної з культурно специфічними значеннями.	Концепти як носії колективного досвіду, цінностей і культурних смислів.
Дискурсивний	Аналіз смислів у межах конкретного жанрового, комунікативного й культурного контексту.	Концепт розглядається як елемент дискурсу, що формується і функціонує в процесі комунікації.
Фреймовий	Дослідження типових ситуацій через мовні кліше та шаблони.	Концепт розглядається як фрейм/сценарій, що структурує знання й досвід.
Аксіологічний	Дослідження семантики ціннісних протиставлень («добро – зло», «своє – чуже»).	Концепти як відображення ціннісної картини світу суспільства та груп.
Онтологічний	Аналіз значень, пов'язаних із буттям і категоріями існування.	Концепти як ментальні класифікації світу: «людина – суспільство – культура – мова».

Отже, кількість наукових підходів до визначення та аналізу концепту засвідчує його багатовимірну природу, складність як мовного та ментального феномену. Комунікативний і психолінгвістичний підходи, в першу чергу, акцентують на індивідуально-психологічних механізмах формування концептів, їхній динаміці та ролі у сприйнятті світу людиною. Когнітивний підхід дозволяє розглядати концепт як частину концептуальної картини світу та інструмент зв'язку між мовою і мисленням, в той час як культурологічний зосереджується на його етнокультурній природі, визначає роль у відображенні менталітету певного народу. Інтегрально-когнітивний і філософсько-семіотичний підходи демонструють міждисциплінарний характер дослідження концепту, пов'язуючи його з основами знаковості та матрицею когнітивних операцій. Аксиологічний підхід демонструє ціннісні аспекти та структурні протиставлення. Онтологічний показує місце концепту в системі культури, мови й суспільства, а також його внутрішню організацію. Усі ці підходи ілюструють комплексне бачення концепту як магістральної одиниці когнітивної лінгвістики та лінгвокультурології, що поєднує комунікативний, культурний та соціальний досвід людини.

1.3 *Crime* як центральний концепт детективного дискурсу

Для визначення концептосфери детективного дискурсу, визначимо, що мається на увазі під самим поняттям «дискурс». Воно бере свої витoki з французької мови, де *discours* позначає мовлення, промову, виступ; у загальному розумінні дискурс – це вид мовної комунікації, спрямований на обговорення та обґрунтування значущих аспектів дій, думок та висловлювань учасників спілкування [Словник літературознавчих термінів 2024].

У мовознавчих розвідках термін «дискурс» позначає комунікативну подію, яку можна розглядати як серію взаємопов'язаних мовленнєвих дій або висловлювань, а також як певну послідовність речень, що слугує основою для такого пояснення [Словник сучасної лінгвістики 2012, с. 206]. Слід

зазначити, що в наукових лінгвістичних дослідженнях сформувалася традиція розуміти дискурс як цілісний мовний твір, що відображає різноманітні когнітивні та комунікативні функції мови.

Як бачимо, розуміння дискурсу в мовознавстві як цільної мовної одиниці з багатьма когнітивними та комунікативними функціями дає підґрунтя для його подальшого аналізу в літературознавчих студіях.

У літературознавчому контексті виділяється художній дискурс – сукупність художніх творів, яка виникає в результаті взаємодії авторських інтенцій та реакцій читача на текст [Калюжна 2017, с. 32]. А. Калюжна зазначає, що в межах художнього дискурсу формується детективний дискурс, який обґрунтовується тематичною єдністю текстів і функціонує як комунікативний елемент, що об'єднує автора та читача. Основною метою цієї взаємодії є вплив на адресата, а у випадку детективного жанру – в першу чергу розважальна функція [Калюжна 2017, с. 33].

М. Косовець потрактує художній детективний дискурс як статусно-рольове спілкування, організоване у певній послідовності з дотриманням стереотипів та представлене автором так, щоб підтримувати напруження у читача до моменту розкриття особи вбивці. Цей дискурс характеризується процесуальністю (проведенням опитувань свідків та підозрюваних) та логічним аналізом фактів, який здійснює детектив та його помічники [Косовець 2024, с. 44].

Закономірно, що детективний дискурс вирізняється специфічними мовними й культурними рисами та перебуває у безпосередньому зв'язку з еволюцією детективного жанру в літературному й культурному просторі загалом. Англomовний детективний дискурс відзначається своєю рідною специфікою, що відображає тривалу еволюцію жанру. Детектив як літературний напрямок вирізняється серед інших художніх творів орієнтацією на застарілі стереотипи та дотримання традиційних формул. Жанр відзначається структурною консервативністю, що проявляється у збереженні звичних традицій і умов [Бехта 2005, с. 30–31].

Отже, дискурс у сучасному мовознавстві та літературознавстві інтерпретується як особлива форма мовної комунікації, що охоплює не лише текст, але й контекст його створення та сприйняття. Він є комунікативною подією, де поєднуються мовні, когнітивні та культурні чинники. У художньому вимірі дискурс виявляється як система творів, які формують простір взаємодії автора й читача. У межах цього простору виокремлюється детективний дискурс, що вирізняється жанровою специфікою, стійкими традиціями та розважальною функцією, забезпечуючи збереження культурних та літературних кодів.

Аналізуючи концептосферу класичних англomовних детективів, дослідниця А. Калюжна виділяє ключові концепти детективного дискурсу, зазначаючи, що особлива побудова сюжету класичного детектива передбачає актуалізацію певних концептів у кожному епізоді: *таємниця* на етапі зав'язки, пов'язана з розслідуванням *злочину*, яке проводить *сищик* (поліцейський або приватний детектив), і що завершується викриттям і покаранням *злочинця*. Присутність цих концептів є обов'язковою умовою віднесення тексту до детективного дискурсу, а їх взаємозв'язок забезпечує цілісність жанру [Калюжна 2017, с. 47].

Дослідниця О. Тасмасис на прикладі детективно-кримінальної літератури простежує трансформацію *концепту злочину* (від простого вбивства до серійних убивств та кіберзлочинів проти людства), а також *еволюцію образу детектива* (від аматора до професіонала, офіцера служб безпеки). Вона підкреслює, що в постмодерністських трилерах концепт злочину представлений значно ширше, враховуючи складні та іноді суперечливі соціальні, політичні, психологічні й морально-етичні аспекти. Сучасні кримінальні історії охоплюють не лише розслідування злочину, а й внутрішні конфлікти персонажів (від детективів і судово-медичних експертів до серійних убивць і виконавців на замовлення), відображають гуманістичні цінності та ідеї, а також морально-психологічні зміни у характерах та особистому житті героїв [Тасмасис 2025, с. 120–121].

М. Маланюк, І. Барнич та Н. Свидницька-Ільків виділяють ще один магістральний концепт класичної англomовної детективної літератури – концепт *зло* та здійснюють його комплексний аналіз, використовуючи когнітивно-дискурсивний підхід. Дослідниці звертають увагу на те, як у художньому світі Агати Крісті вербалізується й структурується уявлення про зло, які мовні засоби його репрезентують та які ціннісні смисли воно акумулює в контексті жанру. Такий підхід дозволяє не лише окреслити лінгвокогнітивні параметри концепту, а й показати його роль у формуванні інтриги, системи персонажів і морально-етичного виміру детективної оповіді [Malanyuk, Barnych, Svydnytska-Ilykiv 2018, с. 76].

**Ключові концепти англomовного детективного дискурсу
та їх функції**

Концепт	Характеристика та особливості	Вербалізація та функції в дискурсі
Таємниця, злочин, сищик, злочинець	Актуалізація концептів у кожному епізоді: таємниця на етапі зав'язки, розслідування злочину детективом, викриття та покарання злочинця.	Присутність цих концептів обов'язкова для віднесення тексту до детективного дискурсу; взаємозв'язок концептів забезпечує цілісність жанру.
Злочин, детектив	Трансформація концепту злочину: від простого вбивства до серійних убивств та кіберзлочинів; еволюція образу детектива від аматора до професіонала.	Концепт злочину охоплює соціальні, політичні, психологічні та морально-етичні аспекти; розкриває внутрішні конфлікти персонажів, морально-психологічні зміни та гуманістичні цінності.
Зло	Комплексний аналіз концепту	Визначення мовних засобів

	«зло» у художньому світі детективів.	репрезентації концепту, його ціннісного змісту та ролі у формуванні інтриги, системи персонажів і морально-етичного виміру оповіді.
--	--------------------------------------	---

Як бачимо, концепт *злочин* / *crime* є центральною та базовою категорією детективного дискурсу, впливаючи на сюжетні та художньо-стилістичні особливості цього жанру. Не менш важливо зрозуміти, як розуміється сама лексема *crime* у англійській картині світу, тому звернемося до словникових дефініцій.

Порівняння визначень поняття *crime* у англійських словниках

Словник	Визначення поняття <i>crime</i>	Основний акцент
Oxford English Dictionary	An action or omission that constitutes an offense and is punishable by law.	Юридичний аспект злочину; дія або бездіяльність, що тягне за собою відповідальність.
Merriam-Webster Dictionary	An illegal act for which someone can be punished by law; a serious offense.	Незаконність дії та покарання; соціально-правовий контекст.
Cambridge English Dictionary	An illegal act for which someone can be punished by law, especially a serious one.	Серйозність та наслідки злочину; важливе для розвитку конфлікту в сюжеті.
Collins English Dictionary	Something that someone does that is illegal and punishable by law.	Соціально-правова природа злочину; подія, що ініціює розслідування.

Аналіз словникових визначень концепту *crime* акцентує насамперед на значенні дії або бездіяльності, що порушує закон і тягне за собою юридичну відповідальність. Усі визначення підкреслюють незаконність, серйозність та соціальні наслідки злочину.

Відштовхуючись від тих підходів та класифікацій, які були нами проаналізовані у попередньому підрозділі, коротко розглянемо концепт *crime* у семантичному, когнітивному, прагматичному, морально-соціальному та соціальному вимірах детективного дискурсу.

Семантичний ракурс акцентує на змісті й значенні термінів, уживаних у детективному жанрі. У центрі знову постає концепт *crime*, який у дискурсі охоплює не лише сам акт порушення закону, а й передумови та обставини, що його зумовлюють. Пов'язані концепти – *motive* («мотив»), *weapon* («зброя»), *victim* («жертва») – визначають структуру злочину та впливають на його тлумачення в межах розслідування. Семантична площина також охоплює технічні поняття, наприклад, *forensic evidence* («судово-медичні докази»), *dna*, *fingerprints* («відбитки пальців»), *autopsy* («розтин»), що уточнюють зміст криміналістичного процесу [Олійник 2017, с. 89].

У площині прагматичного підходу розглядаються функції концептів у комунікації. Так, *crime* виступає відправною точкою, що активізує сюжет і визначає весь комунікативний простір детективної історії. Інші прагматичні концепти – *red herring* («хибний слід»), *interrogation* («допит»), *testimony* («свідчення»), *confession* («визнання») – забезпечують рух розслідування, вводячи напругу, інтригу та динаміку у розвиток подій [Олійник 2017, с. 147].

Особливе місце у детективному дискурсі займають категорії *justice* («справедливість»), *morality* («мораль»), *honor* («честь»), *retribution* («помста») як маркери морально-соціального виміру. Усі вони пов'язані з концептом *crime*, оскільки злочин не лише є юридичним фактом, а й викликає моральну оцінку. Наприклад, розкриття злочину передбачає не

тільки покарання винного, а й встановлення балансу між справедливістю та моральними переконаннями героїв [Олійник 2017, с. 105].

Концепт *crime* не можна відокремити від соціальних реалій. У різних суспільствах злочин осмислюється по-різному: від індивідуальної трагедії до прояву системної несправедливості. Звідси важливими стають концепти *corruption* («корупція»), *social justice* («соціальна справедливість»), *equality* («рівність»), *freedom* («свобода»), які відображають ширший соціальний контекст детективних творів і показують їхню реакцію на суспільні проблеми [Олійник 2017, с. 154].

Відзначимо, що у центрі концептосфери детективного дискурсу перебуває концепт *crime*, який слугує сюжетним та смисловим ядром: він ініціює розгортання подій, актуалізує пов'язані з ним когнітивні, прагматичні, семантичні та соціокультурні концепти, а також задає координати морально-оцінного виміру. Таким чином, концепт *crime* не лише організовує художній простір детективного твору, а й відображає культурні уявлення про злочин, справедливість та соціальний порядок.

1.4 Характерні риси детективного дискурсу Тесс Геррітсен

Американська письменниця та терапевт Тесс Геррітсен є володаркою численних літературних нагород та авторкою відомої серії медичних трилерів про агента Джейн Ріццолі та судмедексперта Маурі Айлз (серія детективів “Rizzoli & Isles”). Її романи перекладені понад 30 мовами, друкуються мільйонними накладами по всьому світу та регулярно потрапляють до списку бестселерів «Нью-Йорк Таймс» [YAKABOO].

В юності майбутня письменниця захоплювалася природничими науками, особливо біологією, тому коли настав момент вибору професії Тесс Геррітсен коливалася недовго. Спочатку вона отримала ступінь бакалавра антропології в Стенфордському університеті, а в 1979 р, закінчивши Університет Каліфорнії в Сан-Франциско, отримала диплом лікаря.

Ординатуру в якості лікаря-терапевта Тесс проходила в Гонолулу, де разом зі своїм чоловіком-лікарем, вона почала власну практику. Думки про можливість написати книгу прийшли в голову Тесс, коли вона тимчасово залишила лікарську практику в зв'язку з народженням дитини [Книгарня Є].

У 1987 році вийшов перший роман молодого лікаря “Call after Midnight”, перший з восьми романів, написаний у жанрі романтичного трилера. Справжній успіх прийшов до письменниці в 1996 році, коли за наполяганням літературного агента вона вирішила перенести свій медичний досвід на сторінки книги. Перший же медичний трилер “Harvest” про нелегальну пересадку органів приніс письменниці приголомшливий успіх та перший вихід у список бестселерів The New York Times [Wikipedia].

Серія «Rizzoli & Isles» – одна з найвідоміших у творчості письменниці Тесс Геррітсен. Вона складається з низки романів, у яких головними персонажами є детектив бостонської поліції Джейн Ріццолі та судово-медичний експерт Маура Айлс. Героїні утворюють своєрідний тандем: Джейн уособлює силу, інтуїцію та практичний досвід слідчої, а Маура – науковий підхід, точність і медичні знання [Hachette Book Group].

Особливістю серії є поєднання класичного кримінального сюжету з елементами медицини та судово-медичної діагностики. Майже кожне розслідування ґрунтується на результатах патологоанатомічних експертиз, токсикологічних аналізів або складних симптомів, що потребують наукового пояснення. Це створює відчуття автентичності, адже сама Геррітсен є лікарем за освітою і володіє значними знаннями у сфері медицини.

Сама письменниця в одному зі своїх інтерв'ю розповіла, наскільки корисними для неї виявилися знання з медицини під час створення детективних медичних трилерів. Вона зазначила, що має величезну бібліотеку довідкових книг. Завдяки попередньому досвіду та освіті у галузі науки й медицини їй значно легше проводити необхідні дослідження для сюжету та глибоко розуміти матеріал, що читає, що робить опис подій і

процесів у її творах більш достовірним та реалістичним [The Crime Fiction Writer's Blog].

У романах серії часто порушуються питання медичної етики, фармацевтичних махінацій чи психологічних наслідків роботи з травмами та смертю. Так, у романі "The Surgeon" зображено серійного вбивцю, який використовує хірургічні знання для скоєння злочинів, у "The Apprentice" злочин повторює методи вже відомого маніяка, а в "The Sinner" та "Body Double" саме медичні знахідки стають ключем до розкриття таємниці.

Авторка обережно впроваджує медичні та технічні деталі в сюжет, уникаючи перевантаження читача. Тесс Геррітсен зазначає, що одним із найбільших викликів для неї є визначити, яка кількість деталей і спеціальної термінології буде доречною для роману. З часом вона навчилася, умовно кажучи, «довіряти власній інтуїції»: якщо технічна деталь справді її зацікавила або може надати твору гротескного чи моторошного відтінку, вона обов'язково включає її в текст [The Crime Fiction Writer's Blog].

Своєрідним джерелом натхнення для Тесс Геррітсен стають новини про вбивства, тому багато її історій ґрунтуються на реальних подіях. Крім того, вона черпає ідеї з медичної тематики, яка, за її словами, надає широкий простір для сюжетного розвитку, адже дозволяє досліджувати різноманітні прояви людської поведінки та широкий спектр емоцій [Compulsive Reader].

Так, у серії романів Тесс Геррітсен "Rizzoli & Isles" медичні елементи органічно поєднуються з детективною інтригою, створюючи відчуття правдоподібності та напруги. Одним із ключових аспектів є розтин і робота з біологічними доказами. Судово-медичний експерт Маура Айлс проводить патологоанатомічні дослідження, встановлює причини смерті, аналізує характер травм, отруєння чи токсини. Саме ці результати допомагають детективу Джейн Ріццолі знаходити важливі зачіпки для розкриття злочину.

Не менш вагомим є використання судово-медичної діагностики: аналізи крові, мікроскопічні зміни в тканинах або складні симптоми дозволяють авторці вводити наукові деталі, що надають оповідям глибини.

Водночас у творах часто зображуються конфлікти, пов'язані з медициною. Це можуть бути порушення лікарської етики, фармацевтичні чи токсикологічні змови, а іноді навіть злочини, пов'язані з психіатрією. У романі “The Apprentice”, наприклад, убивця навмисно копіює методи розтину, добре відомі судово-медичним дослідникам [Hachette Book Group].

Важливою складовою є також психологічні та емоційні наслідки, що постають із такого зіткнення зі смертю. Медичні подробиці допомагають авторці показати, як робота з травмами й людськими трагедіями позначається на самих героїнях. Так, Джейн Ріццолі після подій у романі “The Surgeon” залишається не лише з фізичними шрамами, а й із глибокими внутрішніми переживаннями [Hachette Book Group].

Таким чином, медичні аспекти у серії письменниці не просто тло, а невіддільна частина сюжету, що визначає його динаміку та додає переконливості розслідуванням.

Прикметно, що серія “Rizzoli & Isles” набула широкої популярності: книги перекладено багатьма мовами, а за їх мотивами у 2010–2016 роках було знято телесеріал “Rizzoli & Isles”. Таким чином, ці романи є яскравим прикладом сучасного медичного детективу-трилера, де поєднано напружену інтригу, кримінальне розслідування та достовірні медичні деталі.

Наукові інтереси українських вчених у контексті аналізу творчості Тесс Геррітсен здебільшого торкаються питань літературного перекладу та адаптації її детективних романів. Наприклад, А. Івахненко досліджує, як у перекладі детективного роману Тесс Геррітсен передаються культурні реалії та терміни. Авторка аналізує використання транслітерації, описового перекладу та заміни функціональними аналогами, а також класифікує реалії за типами, використовуючи типологію С. Влахова та С. Флоріна. Це дослідження показує складнощі, з якими стикаються перекладачі при адаптації детективних творів для українського читача [Івахненко 2021].

О. Місюра та Р. Поворознюк досліджують перекладацькі стратегії детективного дискурсу письменниці, а саме – елементи та тактики перекладу

медичної та термінологічної складової гібридного художнього тексту на прикладі роману «Хірург» та його українського перекладу. Авторки зосереджуються на термінологічних особливостях та методах адаптації медичних термінів у художньому контексті, що є важливим аспектом для розуміння детективного дискурсу Геррітсен [Misiura, Povoroznyuk 2022].

Як бачимо, в українських наукових студіях залишається велике поле для подальших досліджень творчості Тесс Геррітсен. Роботи зарубіжних авторів характеризуються різновекторними аспектами аналізу творів Тесс Геррітсен, хоча, на наш погляд, таких робіт вкрай недостатньо.

Ж. Фернандес та А. Наяк досліджують медичні трилери, зокрема роман Тесс Геррітсен “Harvest”, через призму теорії гротеску. Авторки показують, як теми органного донорства та медичної етики використовуються для створення напруженого та емоційно зарядженого наративу, що, в свою чергу, порушує питання моралі та людської природи [Fernandez, Nayak 2016].

Е. Альварез розглядає, як сучасні кримінальні романи, зокрема твори Тесс Геррітсен, впливають на читачів, сприяючи їхній ідентифікації з детективами та розумінню соціальних проблем. Авторка використовує теорії перформативності читання та соціальної цінності наративів для аналізу впливу жанру на суспільство [Alvarez 2019]. В іншій своїй роботі Е. Альварез аналізує субжанр «регіонального судово-медичного трилера» в американській літературі, порівнюючи твори Тесс Геррітсен з іншими авторами, такими як Карін Слотер. В її роботі показано, як ці твори відображають культурну різноманітність та соціальні реалії малих американських міст [Alvarez 2019].

Показовою є стаття на сайті Hachette Book Group, яка розглядає еволюцію серії «Rizzoli & Isles» та роль медичних аспектів у її розвитку. Такі розвідки допомагають глибше зрозуміти особливості детективного дискурсу, характерні для творчості Тесс Геррітсен [Hachette Book Group].

Отже, науковий інтерес до творчості Тесс Геррітсен в українському та зарубіжному літературознавчому просторі має різновекторний характер.

Якщо спорадичні українські розвідки зосереджені переважно на проблемах перекладу та адаптації її детективних романів, то англомовні студії пропонують ширший діапазон підходів – від аналізу медичної етики та гротескних образів до дослідження соціальної перформативності читання й жанрової специфіки судово-медичного трилера. На нашу думку, подібна різниця в дослідницьких акцентах показує багатогранність детективного дискурсу Тесс Геррітсен та відкриває можливості для подальшого вивчення її творчості у площині когнітивно-дискурсивного аналізу, гендерних студій та медіакультурних інтерпретацій.

Для нашого дослідження доцільно та важливо розглянути головні ознаки літературного детективу та їхнє втілення в художньому світі Тесс Геррітсен.

Детективний жанр має низку ознак, які визначають його художні особливості. Сталі характеристики детективного жанру втілюються у творчості Тесс Геррітсен як через дотримання класичних канонів, так і завдяки їхньому оновленню в медико-психологічному вимірі. Як зазначає Т. Тодоров, центральним структурним елементом детективного тексту є подвійна сюжетна лінія: історія злочину та історія його розслідування [Todorov 1977, с. 44]. У романах письменниці Тесс Геррітсен ця ознака якраз і знаходить яскраве відображення: фабула цементується довкола таємниці злочину (найчастіше жорстокого вбивства), тоді як паралельно розгортається процес розслідування, який ведуть детектив Джейн Ріццолі та медексперт Маура Айлз.

Базовою ознакою жанру є наявність складної таємниці, яка пов'язана зі злочинном [Scaggs 2005, с. 8]. У творах Геррітсен така ознака оприявнюється через складні кримінальні інтриги, що тримають у напрузі до фіналу. Наприклад, у романі "The Apprentice" особа серійного вбивці розкривається лише в останніх розділах. Центральною фігурою в такій структурі цілком закономірно постає детектив як головний герой, який, за словами С. Найта, «уособлює раціональне начало» [Knight 2010, с. 20]. Саме цю функцію

виконує Джейн Ріццолі, символічно поєднуючи в своєму образі професійну логіку та пошук справедливості.

Як і в класичному детективі, сюжет творів письменниці побудований довкола розслідування злочину, що визначає динамічність сюжету [Knight 2010, с. 18]. При цьому зберігається ключова жанрова характеристика – розкриття злочину у фіналі [Scaggs 2005, с. 9]. Моральний баланс відновлюється через покарання злочинця: він або сідає за ґрати, або гине, як це відбувається у романі “The Surgeon”. Такий фінал, за М. Едвардсом, є «невід’ємною умовою жанру» [Edwards 2015, с. 30].

В контексті жанрової традиції герой-детектив нерідко має напарника або «друга-сищика» [Scaggs 2005, с. 15]. У романах Геррітсен цю роль виконує Маура Айлз, судмедексперт, що забезпечує «наукове доповнення» до інтуїтивної роботи детектива. Їхній дует можна порівняти з класичною парою Голмс–Ватсон.

Образ злочинця у творчості письменниці також відповідає усталеним жанровим моделям: найчастіше це одинак, хоча він може мати спільників [Knight 2010, с. 23]. Так, у романі “The Surgeon” злочинець діє самостійно, тоді як у “The Apprentice” він знаходить послідовника. У цьому контексті важливо, що читач і головний герой отримують докази одночасно, що відповідає принципу «чесної гри», описаному Т. Тодоровим [Todorov 1977, с. 47]. Така стратегія дозволяє залучити читача до процесу слідства, особливо завдяки реалістичним описам розтинів та медичних процедур, які майорять у канві обох романів.

До базових ознак детективного жанру також належать логічність та раціональність розслідування [Scaggs 2005, с. 6]. У романах письменниці ця характеристика посилюється її професійним медичним досвідом: сюжети розгортаються на основі точних медичних деталей, реалістичних описів операцій та експертиз. Це підкреслює документалізм та надає романам особливої достовірності, що вирізняє їх серед традиційних класичних детективів.

Ознакою сучасного детективу є й інтертекстуальність та культурна маркованість [Edwards 2015, с. 27]. Твори Геррітсен відображають соціальні реалії сучасної Америки: проблеми органічної мафії (“Harvest”), насильства та гендерної нерівності (“The Surgeon”), а також дилеми моральної відповідальності лікаря. Як бачимо, її творчість демонструє не лише сюжетно-розважальний рівень жанру, а й торкається етичних та соціокультурних проблем.

Характеристика детективного жанру у творах Тесс Геррітсен

Жанрова характеристика	Реалізація у творах Тесс Геррітсен	Приклади та коментарі
Подвійна сюжетна лінія	Фабула будується навколо злочину та його розслідування	Детектив Джейн Ріццолі та медексперт Маура Айлз ведуть слідство.
Складна таємниця	Кримінальні інтриги, які тримають читача у напрузі до фіналу	У “The Apprentice” особа серійного вбивці розкривається лише в останніх розділах.
Детектив як головний герой	Раціональне начало, професійна логіка та пошук справедливості	Джейн Ріццолі символічно поєднує логіку та етичну складову.
Динамічність сюжету	Сюжет будується довкола розслідування злочину	Розкриття злочину у фіналі; покарання злочинця (“The Surgeon”).
Напарник детектива	Наукове доповнення до інтуїтивної роботи детектива	Маура Айлз виконує роль “друга-сищика”; аналогія з Голмсом і Ватсоном.
Образ злочинця	Одинокий злочинець або з послідовником	У “The Surgeon” одинак, у “The Apprentice” – має послідовника; принцип

		«чесної гри».
Логічність та раціональність	Медичні деталі, реалістичні експертизи та операції	Підкреслює документалізм і достовірність.
Інтертекстуальність і соціальна маркованість	Відображення сучасних проблем США	Органна мафія (“Harvest”), насильство та гендерна нерівність (“The Surgeon”), етичні дилеми лікаря.

Таким чином, у творчості Тесс Геррітсен поєднуються класичні риси детективного жанру з сучасними літературними прийомами. Письменниця зберігає традиційну подвійну сюжетну лінію (злочин та його розслідування) та створює складні кримінальні інтриги, які тримають читача у напрузі до самого кінця. Центральну роль у сюжеті відіграє детектив Джейн Ріццолі, яка є втіленням раціональності та пошуку справедливості, а її напарник, медексперт Маура Айлз, додаючи принципи наукової точності, посилює документалістичність романів. Образи злочинців відповідають класичним моделям, а принцип «чесної гри» залучає читача до процесу слідства. Крім того, Геррітсен вводить медико-психологічні деталі та реалістичні експертизи, що підсилюють достовірність сюжетів, а соціальні та етичні проблеми сучасної Америки додають глибини та актуальності. Таким чином, творчість письменниці успішно поєднує розважальний і морально-рефлексивний рівні детективного жанру, наповнюючи класику детектива новими барвами та зберігаючи привабливість для широкого кола читачів.

РОЗДІЛ 2

СТРУКТУРУВАННЯ КОНЦЕПТУ *CRIME* У РОМАНАХ “THE SURGEON”, “THE APPRENTICE”, “THE SINNER”: СЕМАНТИЧНИЙ ТА КОГНІТИВНИЙ АСПЕКТИ

2.1 Семантичний простір концепту *crime* у романах Тесс Геррітсен у порівнянні з класичним детективом

Аналіз основних наукових підходів до вивчення концептів, здійснений нами в попередньому розділі, окреслює їхню семантичну та концептуальну перспективу. Як було зазначено, ці підходи демонструють багатовекторність аналізу мовних і культурних явищ: від лінгвістичного та когнітивно-семантичного до культурологічного й аксіологічного. Важливо, що дискурсивний підхід дозволяє розглядати концепти не лише як статичні одиниці знання, а як елементи комунікації, які функціонують у конкретному жанровому та культурному середовищі. Це створює основи для подальшого аналізу детективного дискурсу у творчості Тесс Геррітсен.

А. Калюжна, досліджуючи основні концепти детективного жанру, представленого класичними британськими взірцями, обирає лінгвокогнітивний та інтегративний когнітивно-дискурсивний підходи. Перший дозволив проаналізувати зміст концепту із залученням семасіологічного й ономасіологічного ракурсів дослідження. Другий – дозволив виявити засоби вербалізації ключових концептів детективного дискурсу [Калюжна 2017, с. 85].

Об'єднуючи ці підходи, дослідниця у своїй дисертації пропонує покроковий алгоритм аналізу ключових концептів детективного дискурсу – ТАЄМНИЦЯ, ЗЛОЧИН, СИЩИК, ЗЛОЧИНЕЦЬ. Алгоритм передбачає такі етапи:

- 1) визначення ключових концептів у межах детективного дискурсу;
- 2) виділення поняттєвої складової кожного концепту для підтвердження його статусу ключового;
- 3) семантичний аналіз значень лексем – назв ключових концептів та їхніх синонімів, зокрема дослідження лексикосемантичних варіантів;
- 4) моделювання семантичного простору номінативного поля ключових концептів;
- 5) аналіз валентних зв'язків лексем, що вербалізують ключові концепти детективного дискурсу;
- 6) вивчення взаємодії ключових концептів у текстах детективного дискурсу [Калюжна 2017, с. 85].

На наш погляд, такий алгоритм є релевантним і для нашого аналізу, враховуючи, що концепт *crime* є ключовим концептом класичних детективів, а, значить, подібна стратегія дозволить виділити як однакові, так і протилежні риси його функціонування в сучасному детективному дискурсі, яскравим прикладом якого є творчість Тесс Геррітсен.

Опис семантичного простору концепту включає представлення значень лексем, які його формують і відображають певний фрагмент дійсності, організований у межах концептуальної та мовної «картини світу». Взаємозв'язки між ними реалізуються через можливість відтворення відповідних поняттєвих компонентів концептуальної «картини світу» за допомогою польової організації лексичних одиниць [Калюжна 2017, с. 86].

Отже, семантична площина дослідження спрямована на виявлення способів вербалізації концептів, які можуть проявлятися в лексичних, фразеологічних або синтаксичних формах, причому найпоширенішим і найпродуктивнішим є лексичний спосіб, оскільки саме він передбачає надання концепту імені [Калюжна 2017, с. 86].

Лексема, що містить найбільшу кількість семантичних компонентів, які відображають зміст концепту, визначає його межі або аспекти та актуалізується в різних контекстах вживання слова, виступаючи як ім'я концепту [Лисиченко 2008, с. 58].

У детективному дискурсі синонімічний ряд лексем, що вербалізує концепт ЗЛОЧИН, включає слова *crime, offence, breach, misdeed, trespass, felony, outrage, wrong*, які об'єднуються спільною інтегральною семою «порушення закону». У цьому ряді виділяється домінантна лексема *crime*, яка є найбільш частотною та найповніше передає зміст концепту ЗЛОЧИН, виконуючи функцію його імені [Калюжна 2017, с. 93].

Зазначимо, що лексема *crime* увійшла в англійську мову через давньофранцузьку форму *of crimne*, яка означала «злий учинок, гріх, гріховність, звинувачення» (*wickedness, sin, sinfulness, accusation*). Походження цього слова пов'язане з латинським словом *crimen*, що мало значення «звинувачення, обвинувачення; злочин, провина, проступок; вирок» (*charge, indictment, accusation; crime, fault, offense, verdict*) [Online Etymology Dictionary].

Латинське *crimen* утворене від дієслова *cernere* – «вирішувати, судити» (*to decide, to judge*), яке, у свою чергу, споріднене з грецьким дієсловом *krinein* – «вирішувати» (*to decide*). Ці слова походять від індоєвропейського кореня *krei-*, що означає «відокремлювати, різати, просіювати», до якого додано суфікс *-men-*, що утворює абстрактну форму дії [Online Etymology Dictionary].

У XIII столітті у письмових джерелах лексему *crime* вживають зі значенням «поганий учинок, гріховність» (*sinfulness, wickedness*). У кінці XIV століття з'являються нові значення: «звинувачення» (*an accusation*), «злочин, протиправна дія» (*an illegal act, a crime*), «проступок, що підлягає покаранню» (*offense punishable by law*), «гріх» (*a sin*) [Collins Online Dictionary].

Ці значення збереглися і в сучасній англійській мові, хоча деякі з них, наприклад, «звинувачення», частково десемантизовані та відображаються у сучасній формі дієслова *to crime* – «звинувачувати в порушенні статуту, виносити вирок» [Cambridge Dictionaries Online].

Етимон *crime*, що пов'язаний із дієсловами «відокремлювати, різати, просіювати», дав поштовх до розвитку внутрішньої форми значення слова. Сучасна семантика відображає цю первісну ознаку: «те, що відрізняється, засуджується, заслуговує покарання», яка простежується у всіх сучасних значеннях слова.

Такий етимологічний аналіз дозволяє простежити історичне формування значення слова, виявити його семантичні шари та структурувати внутрішню форму концепту *crime*, включно з ключовими ознаками порушення закону, провини та моральної оцінки, що залишаються актуальними у сучасному детективному дискурсі.

У цьому контексті А. Калюжною виокремлюються п'ять лексико-семантичних варіантів, які формують групи та становлять домени лексеми *crime* [Калюжна 2017, с. 95].

95

Рис. 3.2. Домени профілювання значень лексеми *crime*

За оцінкою дослідниці, у детективному дискурсі, представленому текстами класичного детективу, лексема *crime* реалізує такі значення: перше – «порушення норми закону або права» і друге – «злочинність» у домені

ПРАВО/ПРАВОСУДДЯ, а також третє значення у домені МОРАЛЬ [Калюжна 2017, с. 95].

Наш аналіз показав, що у детективах «Хірург», «Асистент» та «Грішна» Тесс Геррітсен актуалізовані ЛСВ 1 «порушення норми закону (права)» та ЛСВ 2 «злочинність» у домені ПРАВО/ПРАВОСУДДЯ та ЛСВ 3 у домені МОРАЛЬ.

Наприклад:

ЛСВ 1 «порушення норми закону (права)»:

1) *“Miss Daly, we are dealing with an incredibly monstrous crime, and we must...”* (“The Surgeon”) [Gerritsen 2001]. Як бачимо, злочин визначається як порушення правового порядку, підкреслюється його «монструозність» (інтенсивність злочинної дії). Подається офіційне формулювання злочину, що відкриває перспективу слідства.

2) *“It’s a crime scene, sir”* (“The Apprentice”) [Gerritsen 2002]. Лексема *crime* тут уживається у вузько-юридичному значенні – як порушення норми закону, що підлягає офіційному розслідуванню. Цитата підкреслює офіційний характер слідства, створює атмосферу правового поля, у межах якого працює Джейн Ріццолі.

3) *“The dead always seemed to interest her more than the living, and at the crime scene the body drew all her attention”* (“The Sinner”) [Gerritsen 2003]. Тут місце злочину подається як офіційний простір слідства, де кожна деталь має правове значення, що підкреслює професійну сторону роботи детективів.

ЛСВ 2 «злочинність»:

1) *“He reproduces every detail of those crimes with absolute precision”* (“The Surgeon”) [Gerritsen 2001]. *Crime* в цьому фрагменті маркує злочин як частину системи повторюваних, серійних дій, тобто ознаки злочинності як явища.

2) *“No matter how many crime scenes she walked into, that first sight of blood always shocked her”; “The Boston Globe printed every juicy detail ... Now this perp is reenacting it”* (“The Apprentice”) [Gerritsen 2002]. У цьому

фрагменті *crime* позначає злочинність як соціальне явище, серійність злочинів, їхню резонансність у медіа. Цитата поєднує професійну лексику (*perp, crime scene*) з емоційними реакціями (шок, жах), що створює акцент на повторюваності та суспільній небезпеці. Таким чином, *crime* демонструє злочинність як постійну загрозу, що виходить за межі окремого випадку і формує контекст роботи поліції.

3) *“It seems these two crimes are in no way connected to each other”* (“The Sinner”) [Gerritsen 2003]. Наявність кількох вбивств підкреслює небезпеку серійності, резонансність у суспільстві.

ЛСВ 3 «зло»:

1) *“Evil never dies. Never. It merely assumes a new face, a new name. The fact that Evil once touched us does not mean that we are now immune to it”* (“The Surgeon”) [Gerritsen 2001]. У цьому прикладі злочинність постає як прояв абсолютного зла, яке трансформується, але не зникає. Цитата наштовхує на думку, що зло вічне та неминуче, переводячи проблему злочину на рівень морально-філософського осмислення.

2) *“The blood pours from his chest like holy water from a sacred spring ... He believes I am trying to help him ... how ironic that I should be mistaken as the face of mercy”; “You claimed her, here on this rug ... Took her in full view of her husband ... Was killing the husband part of the pleasure?”* (“The Apprentice”) [Gerritsen 2002]. У цьому випадку злочин описується як прояв абсолютного зла, садизму, моральної деградації. Створюється морально-психологічний вимір, у якому злочин перестає бути лише юридичною категорією і набуває символічного значення – зла, що загрожує людині й суспільству.

3) *“The ending was so brutal that they and the detectives fell silent for a while, picturing the woman lying on the floor, her face against the cold stone ... Beaten to death like a small animal”* (“The Sinner”) [Gerritsen 2003]. Фраза переводить злочин у площину демонічного, «бісового», наближаючи його до категорії метафізичного зла.

4) “*This guy is just a damn beast ... either a psycho or some drugged-up bastard out hunting for prey*” (“The Sinner”) [Gerritsen 2003]. Злочин прямо пов’язується з релігійно-моральною категорією гріха, що підсилює філософське трактування зла.

Підсумовуючи результати семного аналізу лексем, які вербалізують концепт ЗЛОЧИН у детективному дискурсі, дослідниця А. Калюжна визначила кількість семантичних ознак, включених у їхнє значення. Аналіз показав, що найбільший обсяг сем має лексема *crime* (для порівняння: лексема *wrong* містить три семи, *offence*, *misdeed*, *trespass*, *outrage* – по дві семи, а *felony* та *breach* – по одній), що відображено в Таблиці 3.2. [Калюжна 2017, с. 96].

Таблиця 3.2

Семний склад лексем-репрезентантів концепту ЗЛОЧИН

	порушення закону	протиправна діяльність	порушення моралі	гріх	помилка
crime	+	+	+	+	+
wrong	+		+		+
offence	+		+		
misdeed	+		+		
trespass	+			+	
outrage	+		+		
felony	+				
breach	+				

Користуючись цим алгоритмом, наводимо таблицю, яка відображає семний склад лексем, що вербалізують концепт *crime* у детективах Тесс Геррітсен «Хірург», «Асистент» та «Грішна». Аналіз показує, що ядром концепту виступає лексема *crime*, оскільки вона охоплює найбільшу кількість сем: від юридичного виміру (порушення закону, місце злочину) до соціальної

значущості (серійність, суспільна небезпека) та морально-філософської інтерпретації (зло, гріх).

Інші лексеми мають більш обмежене семне наповнення. Так, *wrong* поєднує правовий і моральний аспекти, але не актуалізує сем серійності та суспільної небезпеки. *Offence, misdeed, trespass* зосереджуються переважно на юридичному аспекті, тоді як *outrage* відзначається емоційною та суспільною конотацією. *Felony i breach* функціонують як вузькоспеціалізовані юридичні терміни.

Лексико-семантичне поле концепту *crime* у романах Тесс Геррітсен

Лексема	Сема	Цитата (роман)	Коментар
crime	порушення закону	“It’s a crime scene, sir” (<i>The Apprentice</i>) [Gerritsen 2002]	Юридичний аспект, місце офіційного розслідування.
	протиправна діяльність	“Miss Daly, we are dealing with an incredibly monstrous crime...” (<i>The Surgeon</i>) [Gerritsen 2001]	Офіційне визначення злочину як незаконної дії.
	повторюваність / серійність	“He reproduces every detail of those crimes with absolute precision” (<i>The Surgeon</i>) [Gerritsen 2001]	<i>Crimes</i> позначає серію, підкреслює системність злочинності.
	суспільна небезпека	“It seems these two crimes are in no way connected to each other” (<i>The Sinner</i>)	Наявність кількох убивств створює відчуття серійності та загрози.

		[Gerritsen 2003]	
	прояв зла	“The ending was so brutal ... Beaten to death like a small animal” (<i>The Sinner</i>) [Gerritsen 2003]	Жорстокість злочину постає як вияв абсолютного зла.
	гріх / моральна девіація	“This guy is just a damn beast ... out hunting for prey” (<i>The Sinner</i>) [Gerritsen 2003]	Злочин ототожнюється з моральною деградацією, «гріхом».
wrong	порушення закону	“What he did to her was just wrong” (<i>The Surgeon</i>) [Gerritsen 2001]	Wrong ужито як морально-правове порушення.
	прояв зла	“Something about this felt terribly wrong” (<i>The Apprentice</i>) [Gerritsen 2002]	Wrong = зло, моральна невідповідність.
	гріх	“It’s not just illegal, it’s wrong” (<i>The Sinner</i>) [Gerritsen 2003]	Wrong ототожнюється з гріхом, моральною провиною.
offence	порушення закону	“It’s a federal offence” (<i>The Apprentice</i>) [Gerritsen 2002]	Чітко юридичне значення – правопорушення.
	протиправна діяльність	“She could be charged with a serious offence” (<i>The Sinner</i>) [Gerritsen 2003]	Лексема маркує дію, що підпадає під покарання.

misdeed	порушення закону	“Every misdeed leaves a trace” (<i>The Surgeon</i>) [Gerritsen 2001]	Misdeed ужито у значенні «злочинний вчинок».
	протиправна діяльність	“She must answer for her misdeeds” (<i>The Sinner</i>) [Gerritsen 2003]	Порушення розглядається у юридичному та моральному вимірі.
trespass	порушення закону	“This is trespassing on private property” (<i>The Apprentice</i>) [Gerritsen 2002]	Юридичний термін (порушення меж).
	протиправна діяльність	“Trespasses will not be forgiven here” (<i>The Sinner</i>) [Gerritsen 2003]	Має і релігійно-моральний відтінок («гріх»).
outrage	порушення закону	“This act is an outrage to the law” (<i>The Apprentice</i>) [Gerritsen 2002]	Офіційна оцінка злочину як виклику правопорядку.
	суспільна небезпека	“The murders caused public outrage” (<i>The Sinner</i>) [Gerritsen 2003]	Показує емоційний резонанс злочину.
	прояв зла	“Such an outrage could only be born of evil” (<i>The Surgeon</i>) [Gerritsen 2001]	Підкреслюється моральна жахливість діяння.
felony	порушення закону	“He was convicted of felony murder” (<i>The</i>	Чітко юридичний термін.

		<i>Surgeon</i>) [Gerritsen 2001]	
	суспільна небезпека	“Felony charges may follow” (<i>The Apprentice</i>) [Gerritsen 2002]	Підкреслюється тяжкість правопорушення.
breach	порушення закону	“This is a breach of contract” (<i>The Sinner</i>) [Gerritsen 2003]	Уживається в адміністративно- юридичному значенні.

Таким чином, у детективах Тесс Геррітсен лексема *crime* має домінантний статус у репрезентації концепту ЗЛОЧИН, адже саме вона здатна передати як формально-правову, так і соціально-моральну сутність злочинності, що відповідає жанровій специфіці детективного дискурсу.

Загалом, семний аналіз лексем, що вербалізують концепт *crime* у детективах Тесс Геррітсен, засвідчив багаторівневу структуру його семантичного простору. Найповніше значення концепту оприявнюється через лексему *crime*, яка функціонує як домінанта синонімічного ряду та охоплює юридичний, соціальний і морально-філософський аспекти. Інші лексеми (*wrong, offence, misdeed, trespass, outrage, felony, breach*) мають обмежене семне наповнення й актуалізують лише окремі компоненти змісту концепту, переважно у сфері права чи моралі. Такий розподіл демонструє, що у детективному дискурсі, зокрема в романах Геррітсен, концепт *crime* постає не лише як правова категорія, а й як соціально небезпечне явище та моральне зло, що відповідає жанровій специфіці та відображає складність концептуальної картини світу.

Порівняння семантичного простору концепту *crime* у класичних детективах та романах Тесс Геррітсен показало як спільні, так і відмінні риси. У класичному детективі, згідно результатів А. Калюжної, актуалізуються передусім ЛСВ 1 «порушення норми закону (права)» та ЛСВ 2 «злочинність»

у домені ПРАВО/ПРАВОСУДДЯ, а також ЛСВ 3 «зло» у домені МОРАЛЬ. У детективах “The Surgeon”, “The Apprentice”, “The Sinner” Геррітсен простежується аналогічна структура, однак спостерігається актуалізація морально-психологічного виміру злочину.

Якщо у класичному детективі домінує юридично-логічний аспект розкриття злочину, то в текстах Геррітсен злочин подається ще й як прояв садизму, гріха та абсолютного зла, що поглиблює концептуальний зміст. Лексема *crime* виступає ядром концепту в обох випадках, проте у Геррітсен вона вбирає не лише правовий та соціальний аспекти, а й філософсько-моральний, акцентуючи на загрозі злочинності для людської природи та суспільної моралі.

На відміну від класичного детективу, де злочинність здебільшого осмислюється як порушення закону та логічна загадка для розслідування, у детективному дискурсі Тесс Геррітсен концепт *crime* набуває більшої екзистенційної глибини, поєднуючи юридичний, соціальний та морально-філософський виміри.

2.2 Лексико-семантичний аспект номінації концепту *crime*

Концепт як категорія мовознавства базується на принципі лексичної множинності, яка розглядається з позиції теорії поля. Семантичне (лексико-семантичне) поле визначається як множинність слів, об'єднаних спільним змістом, де ядро поля консолідується навколо домінантної лексеми, а периферія включає менш спеціалізовані одиниці. Слова всередині поля пов'язані семантичними відношеннями (синонімічними, гіпонімічними, антонімічними) і можуть одночасно належати до ядра одного поля та периферії іншого [Марчук 2023, с. 225].

Сутність семантичного поля проявляється через його ключові характеристики: 1) поле являє собою сукупність взаємопов'язаних елементів; 2) ці елементи об'єднані спільними семантичними ознаками; 3) у межах поля

можуть виділятися менші підполя або мікрополя; 4) поле складається з ядерних та периферійних компонентів; 5) ядро формується навколо домінантного елемента, де зосереджені специфічні ознаки значення; 6) ядерні компоненти є обов'язковими для функціонування поля, вони найбільш спеціалізовані і зустрічаються найчастіше; 7) між ядром і периферією відбувається розподіл виконуваних функцій; 8) межі між ядром і периферією, а також між окремими зонами периферії, нечіткі, розмиті та аморфні; 8) один і той самий компонент може одночасно належати ядру одного поля і периферії іншого; 9) у межах поля діють синонімічні зв'язки, але поле ширше за синонімічний ряд і охоплює різноманітні значення, включно з полярними; 10) різні поля частково перетинаються, створюючи зони поступових переходів, що визначає їх взаємозв'язок у межах лексичної системи; 11) слова, що входять до поля, пов'язані семантичними відношеннями та кореляціями [Калюжна 2017, с. 109].

Отже, теорія поля застосовується для структурування значень лексичних засобів у мові та для аналізу функціонування мовних одиниць у текстах різних жанрів, що забезпечує комплексне дослідження концептуальних та мовних моделей світу.

А. Калюжна, аналізуючи тексти класичного британського детективного дискурсу, формує лексико-семантичне поле номінацій концепту ЗЛОЧИН навколо лексеми *crime*, яка виступає ядром ЛСП ЗЛОЧИН та об'єднує синоніми (*offence, breach, misdeed, trespass, wrong, outrage, felony*) на основі інтегральної семи «порушення закону». Крім того, у складі значень цих лексем присутні уточнювальні родові поняття – диференційні семи «дія, спрямована проти людини» (*an act against a person*) та «дія, спрямована проти власності» (*an act against property*), на основі яких виділено лексико-семантичне поле ЗЛОЧИН ПРОТИ ЛЮДИНИ / *CRIME AGAINST PERSON* (ЛСП 1) та лексико-семантичне поле ЗЛОЧИН ПРОТИ ВЛАСНОСТІ / *CRIME AGAINST PROPERTY* (ЛСП 2), що відображено на Рис. 3.6. [Калюжна 2017, с. 119].

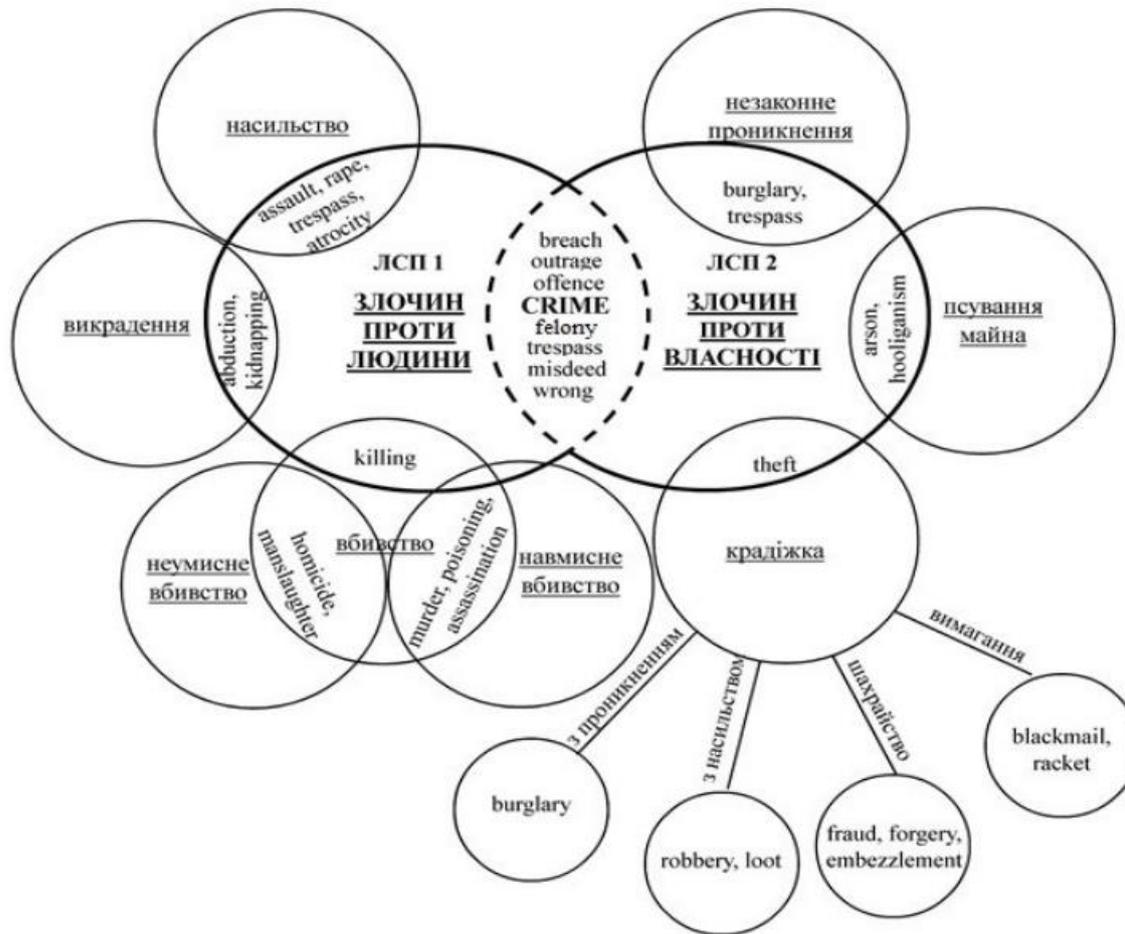

Рис. 3.6. Лексико-семантичне поле номінацій концепту ЗЛОЧИН / CRIME

Отже, в детективах Тесс Геррітсен виділяємо ЛСП 1 ЗЛОЧИН ПРОТИ ЛЮДИНИ, що містить ядерну лексему *crime* та її синоніми *murder*, *killing*, *homicide*, *manslaughter*, *assassination*, *abduction*, *rape*, *brutality*, *execution*, *torture*, об'єднані семою «дія, спрямована проти людини».

Лексема *killing* має спільну з лексемою *crime* сему «дія, спрямована проти людини», має диференційну сему «позбавлення людини життя» (*taking of another person's life*), що формує мікрополе ВБИВСТВО та об'єднує цю лексему із синонімами *murder*, *homicide*, *slaughter*, *assassination*.

Наприклад:

1) “*Capra made his first known **kill** while he was a senior medical student...*”; “*On Diana Sterling. I’m looking at her **murder** book now*”; “*We’re from the **homicide unit***” (“The Surgeon”) [Gerritsen 2001].

2) “*The Dominator, she thought. It’s his **kill***”; “*These were **war crimes** investigations... **the killing** was still going on*” (“The Apprentice”) [Gerritsen 2002].

3) “*A nun has been **murdered** inside the convent*”; “*calculated approach to their killings*”; “*massacre in a small Indian village called Bara, where nearly a hundred people... were ruthlessly **killed***” (“The Sinner”) [Gerritsen 2003].

У класичному британському детективному дискурсі, за А. Калюжною, мікрополе ВБИВСТВО поділяється на два розширення. Розширення НЕНАВМИСНЕ ВБИВСТВО включає лексеми *homicide i manslaughter*, які поділяють із *killing* спільну сему «позбавлення людини життя» та мають диференційну сему «не навмисно» (*without malice*). Розширення НАВМИСНЕ ВБИВСТВО містить лексеми *murder i execution*, що також поділяють із *killing* спільну сему «позбавлення людини життя», але мають диференційну сему «навмисність» (*premeditation*) [Калюжна 2017, с. 121].

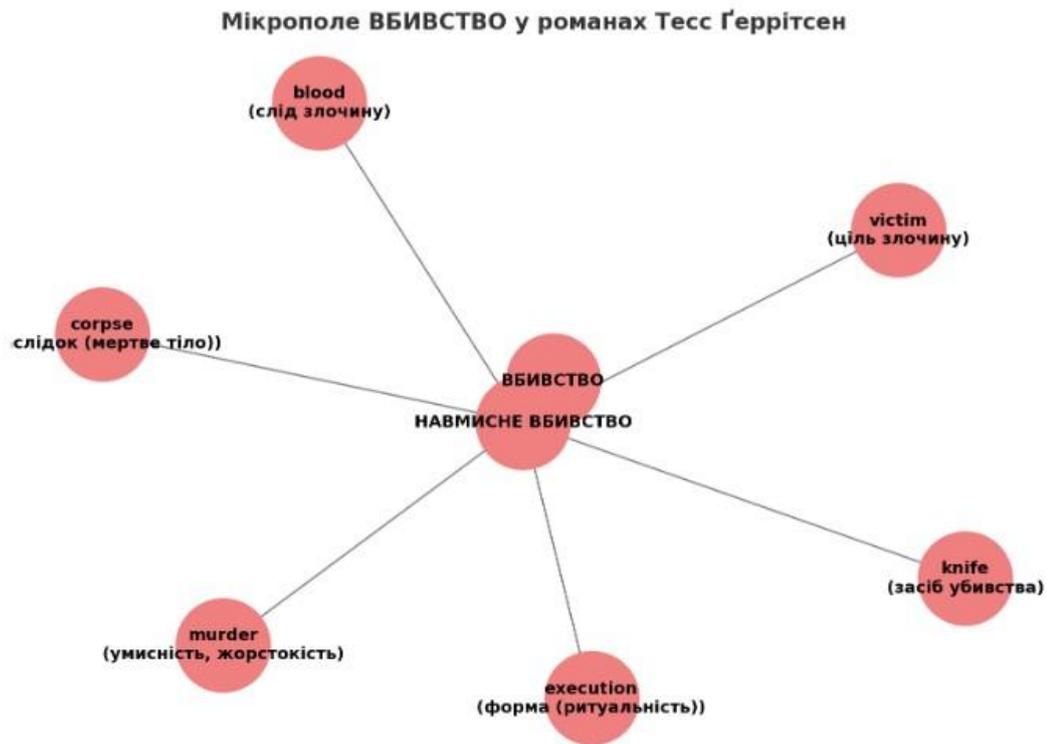
В аналізованих детективах Геррітсен мікрополе ВБИВСТВО має тільки одне розширення – НАВМИСНЕ ВБИВСТВО, що, на наш погляд, відповідає жанровій специфіці медичного трилера, коли злочини подаються як свідомо жорстокі, цілеспрямовані дії.

Наприклад:

1) “*He could not interpret what he’d witnessed as anything but a cold-blooded **execution***”; “*Is it some twisted sign of respect for the woman you’ve just **slaughtered**?*”; “*...the cops on a rampage, hunting for the perp who a few days before had **slaughtered** one of their own*” (“The Surgeon”) [Gerritsen 2001].

2) “*It’s a murder-abduction from June second of this year. **The murder victim** was Kenneth Waite, age thirty-six. The abductee was his wife Maria Jean, age thirty-four*” (“The Apprentice”) [Gerritsen 2002].

3) “*It was not a frenzy. It was an execution*” (“The Sinner”) [Gerritsen 2003].

А. Калюжна виділяє також мікрополе НАСИЛЬСТВО у значеннях лексем *assault*, *atrocitiy*, *trespass* і *rape* та семою «дія, спрямована проти людини» [Калюжна 2017, с. 121–122].

Так, і у романах Тесс Геррітсен наявне мікрополе НАСИЛЬСТВО, подібне до того, що виокремлює А. Калюжна. Лексеми, які реалізують семантику «дія проти людини» з диференційною семою *violence* це – лексеми *rape*, *assault*, *sexual assault*, *brutality*, *torture*.

Наприклад:

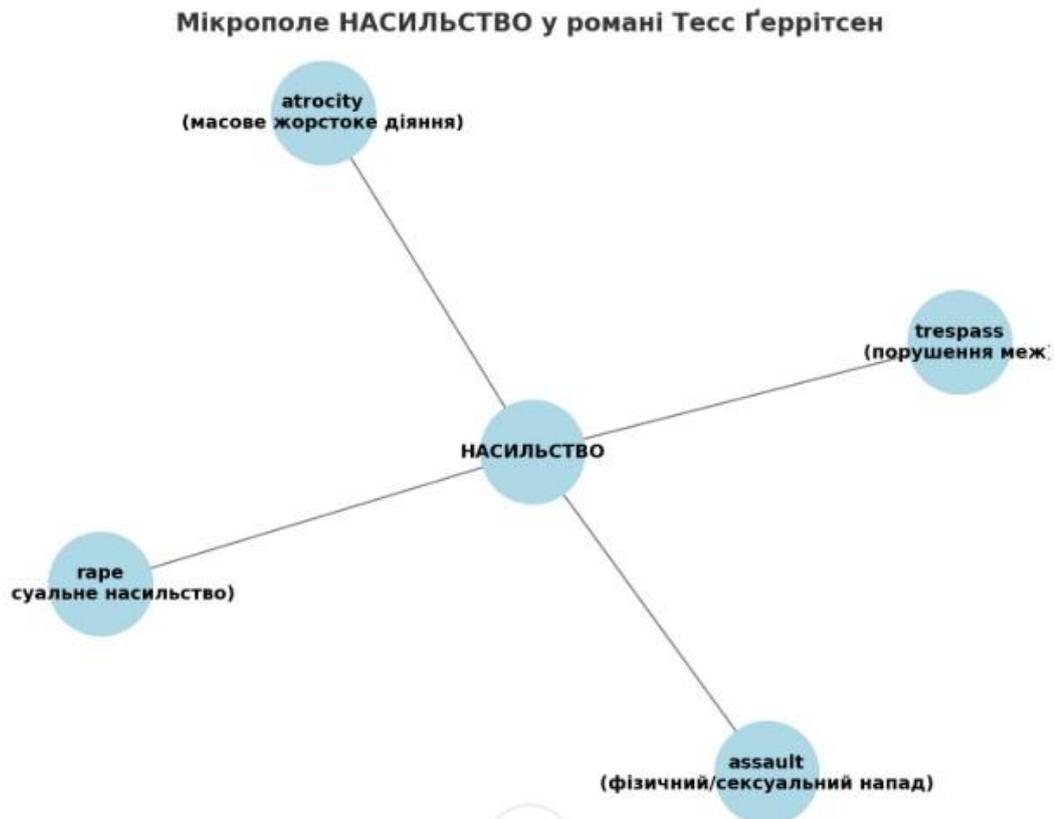
1) “*First the killer **raped** her. Then he proceeded to cut*”; “*He only **assaults** women who act like victims. Women who are so damaged and humiliated, he doesn’t feel threatened by them*”; “*This is how he **tortures** us. How he beats us down. He wants us to beg for water, beg for our lives. He wants complete control*” (“The Surgeon”) [Gerritsen 2001].

2) “*The **sexual assault** of women was a crime that awakened the prurient curiosity of too many men*”; “*He **rapes** the wives. You can’t tell me that your being*

female is irrelevant to this situation"; "...she felt a thrill of alarm because she was at such a disadvantage, standing before him in her bare feet, too exhausted to fend off his **assault**"; "As law enforcement, you see only the end result. **The brutality, the violence**. Terrible crimes that are the natural consequence of what these men have experienced"; "One form of **torture**, you know, is to tickle the feet. It may seem like nothing, at first" ("The Apprentice") [Gerritsen 2002].

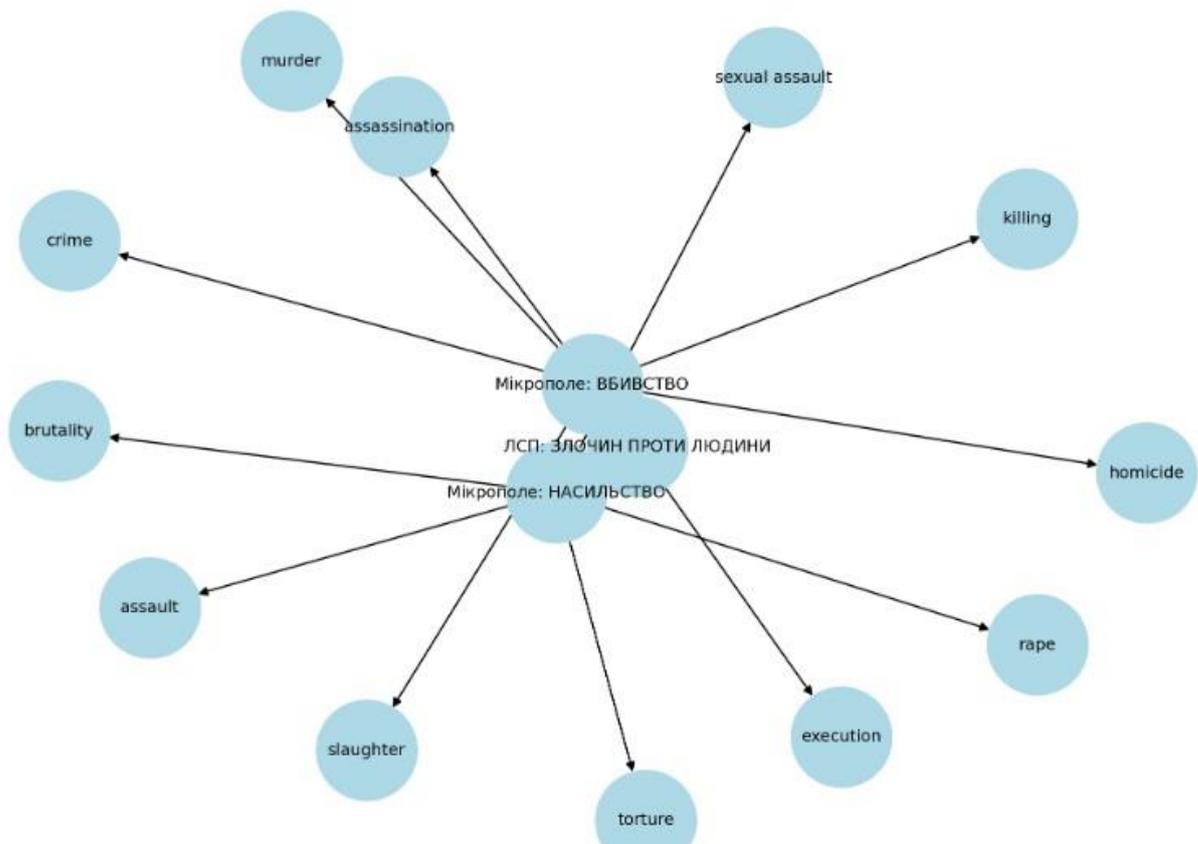
3) "He **raped** her before he cut her throat"; "another woman is discovered, grotesquely **mutilated**" ("The Sinner") [Gerritsen 2003].

Закономірно, що лексеми, які формують мікрополе НАСИЛЬСТВО, передають не випадкові напади, а навмисні, садистичні дії злочинця, часто з сексуальним підтекстом та елементами тортур. Це логічно вписується в жанр медичного трилера: насильство тут є не лише фізичним, але й психологічним інструментом домінації та контролю над жертвою.

Виділене в класичному детективному дискурсі А. Калюжною ЛСП 2 ЗЛОЧИН ПРОТИ ВЛАСНОСТІ, містить ядерну лексему *crime* та її синоніми

theft, burglary, robbery, loot, fraud, forgery, embezzlement, blackmail, racket, arson, hooliganism, trespass, об'єднані семою 'дія, спрямована проти власності', не представлений в романах Тесс Геррітсен. Письменниця свідомо відтворює насильницькі смерті жертв, насичуючи опис цих злочинів медичними деталями.

Таким чином, у цих детективах Тесс Геррітсен домінує лексико-семантичне поле «Злочин проти людини», що реалізується через мікрополя «Вбивство» та «Насильство». На відміну від класичного британського детективного дискурсу, у творах письменниці відсутнє поле «Злочин проти власності», оскільки акцент робиться на свідомих, жорстоких і навмисних діях злочинця. Це відповідає жанровій специфіці медичного трилера, де злочини подаються як цілеспрямовані акти фізичного та психологічного насильства, посилені деталізованими медичними описами.

2.3 Семантичні ролі як прояв валентності

Як вже зазначалося, аналіз концептосфери дискурсу можна проводити через дослідження характерних для нього концептів, оцінку частотності їх вживання та вивчення їх сумісного поєднання у різних текстах, жанрах і ідіостилях. Взаємозв'язки між концептами в такому контексті можна класифікувати як субординативні, координативні та імплікаційні. У синтаксисі подібні типи зв'язків позначають терміном «валентність», що характеризує здатність мовних одиниць поєднуватися або не поєднуватися з іншими під час комунікативної реалізації. Основою цього підходу є концепція когнітивно-семантичної вибірковості, яка визначає, за яких умов концепт активізується в конкретній дискурсивній формації [Приходько 2013, с. 46].

Концепти здебільшого представлені словами, тому їхні взаємозв'язки в межах дискурсу доцільно аналізувати через дистрибутивні характеристики слів-репрезентантів концептів. Це особливо важливо для аналітичних мов, таких як англійська, де відсутнє чітке морфологічне оформлення, і значення слова визначається також його контекстом. Природу таких взаємозв'язків можна пояснити за допомогою теорії валентності [Калюжна 2017, с. 119].

Валентність визначається як особлива властивість слова вступати у взаємодію з іншими словами. У лінгвістичній науці заповнення валентності розглядається як один із ключових способів поєднання значень окремих слів у більшій смисловій одиниці. У більш вузькому розумінні валентність пов'язана з обов'язковою сполучуваністю слів у реченні, що забезпечує його граматичну правильність [Свінціцька 2019, с. 81].

Зважаючи на різні аспекти, що лежать в основі сполучуваності, виділяють лексичну, морфологічну, синтаксичну, семантичну валентності.

Лексична валентність означає здатність певного слова синтаксично поєднуватися з обмеженим набором інших слів, незалежно від того, чи мають вони спільні семантичні ознаки [Костусяк 2012, с. 188].

Морфологічна валентність характеризує здатність слова поєднуватися з іншими словами певного класу або з конкретним словом у заданій граматичній формі. Будь-яке сполучення морфем всередині синтаксичного елемента є проявом цієї морфологічної валентності [Костусяк 2012, с. 191].

Під синтаксичною валентністю розуміються властивості потенційно можливих синтаксичних зв'язків слова, а також набір цих зв'язків та умови їхньої реалізації [Костусяк 2012, с. 193].

Семантична валентність характеризує здатність слова встановлювати синтаксичні зв'язки з будь-яким іншим словом, значення якого включає певну семантичну ознаку [Костусяк 2012, с. 189].

Як зазначає А. Калюжна, поки не існує універсальної моделі семантичних ролей, проте визначено певний перелік загальновизнаних ролей, що виконують члени речення: 1) агенс – істота-ініціатор дії, яка контролює її, здатна свідомо розпочати та завершити. На поверхневому рівні агенс фактично виражається підметом; 2) пацієнс – учасник дії, який зазначає найбільш значущі зміни під час її здійснення (наприклад, у складі, формі, вигляді або розташуванні в просторі); 3) Бенефактив (реципієнт) – актуальна істота, чий інтерес якийсь починається дією, або яка отримує від неї шкоду; 4) експерієнцер – одержувач інформації при дієсловах сприйняття або носій мимовільного почуття; 5) стимул – джерело інформації при дієсловах чуттєвого сприйняття або джерело мимовільного переживання; 6) інструмент – неістота, за допомогою якої створюється дія, яка сама не зазнає змін; свідому свідому дію і зустрічається тільки у структурах із агенсом. Поняття «спосіб» близьке до інструмента і використовує в структурах із різними типами агенсу; 7) адресат – одержувач повідомлення при дієсловах мовлення; іноді пошкодитися з бенефактивом; 8) джерело – місце, з якого починається рух; 9) мета – місце, куди спрямовано рух; 10) фактитив – результат дії, «доповнення до результату»; 11) локатив – просторовий параметр, що виражається актуальною місцем; іноді може виконувати роль

підмета. Цей перелік дозволяє систематизувати семантичні функції учасників дії в межах різних мовних конструкцій [Калюжна 2017, с. 146–147].

У нашому дослідженні теорію валентності розглядаємо за тим самим підходом, який запропоновано в дисертаційній роботі А. Калюжної. Аналіз передбачає врахування того, що в мові смислове узгодження досягається через семантичну сполучуваність лексеми, тобто її здатність поєднуватися з цілими класами слів, об'єднаних спільним значенням. Реалізація валентності, або «заповнення» значення лексеми через поєднання слів у реченні, відбувається за допомогою слів певного типу. Це свідчить про те, що концепт може передаватися не лише власним найменуванням, а й різними лексичними засобами, які відображають той самий сенс; отже, поєднуватися можуть не лише імена концептів, а й їхні синоніми [Калюжна 2017, с. 151].

У романах “The Surgeon”, “The Apprentice” та “The Sinner” Тесс Геррітсен знаходимо приклади, де семантична валентність проявляється через розподіл семантичних ролей (агенс, пацієнс, інструмент, експерієнцер тощо).

У романі “The Surgeon” [Gerritsen 2001] наявні такі ролі:

1. Агенс – Пацієнс – Інструмент: “*Capra made his first known kill while he was a senior medical student...*”

Агенс: Capra (ініціатор дії).

Пацієнс: victim (не названа прямо).

Інструмент: (імпліцитно – зброя/медичні засоби).

2. Агенс – Пацієнс – Локатив: “*He slaughtered one of their own*”.

Агенс: he (the killer).

Пацієнс: one of their own (поліцейський).

Локатив: у контексті – Boston.

3. Агенс – Пацієнс – Спосіб: “*He could not interpret what he'd witnessed as anything but a cold-blooded execution.*”

Агенс: the killer.

Пацієнс: victim.

Спосіб: cold-blooded execution (навмисна дія).

4. Експерієнцер – Стимул: *“Every rape victim’s life was divided into before and after. A sexual assault turns a woman’s world into a bleak and unfamiliar landscape...”*

Експерієнцер: rape victim.

Стимул: sexual assault.

5. Агенс – Пацієнс – Бенефактив: *“First the killer raped her. Then he proceeded to cut”*

Агенс: the killer.

Пацієнс: her (the woman).

Бенефактив (негативний): суспільство/родина жертви (за контекстом – втрачають безпеку, близьку людину).

Детектив “The Apprentice” [Gerritsen 2002] має схожий алгоритм представлення семантичних валентних зв’язків у тексті:

1. Агенс – Пацієнс – Інструмент

“The blade has slid in neatly between ribs, and has certainly punctured the lung”.

Агенс: the killer (не названий прямо, але зрозумілий із контексту).

Пацієнс: victim (не названа прямо)

Інструмент: the blade.

2. Агенс – Пацієнс – Локатив: *“He drags this couple out of the bedroom, into another room”.*

Агенс: he (the killer).

Пацієнс: this couple.

Локатив (мета руху): into another room.

3. Агенс – Пацієнс – Спосіб: *“He slashes his neck. It’s more like an execution”.*

Агенс: he (the killer).

Пацієнс: the man (Dr. Yeager).

Спосіб: execution – свідома, навмисна дія.

4. Експерієнцер – Стимул: *“She felt assaulted on all fronts by the smells, the flies, and the piercing sunlight”*.

Експерієнцер: she (Rizzoli) – отримувач відчуття.

Стимул: the smells, the flies, the piercing sunlight.

5. Агенс – Пацієнс – Бенефактив: *“He rapes the wives”*.

Агенс: he (the Dominator / killer).

Пацієнс: the wives.

Бенефактив (негативний): чоловіки, які втрачають дружин і стають жертвами моральної шкоди.

Таким самим чином і у романі Тесс Геррітсен *“The Sinner”* [Gerritsen 2003] також можна показати реалізацію семантичної валентності через розподіл семантичних ролей. Наведено приклади з тексту:

1. Агенс – Пацієнс – Інструмент: *“A nun has been murdered inside the convent”*.

Агенс: невідомий killer.

Пацієнс: a nun.

Інструмент: не уточнений (імпліцитно – ніж чи зброя).

2. Агенс – Пацієнс – Локатив: *“She was dragged into the chapel and left by the altar”*.

Агенс: злочинець.

Пацієнс: she (the nun).

Локатив (мета руху): into the chapel, by the altar.

3. Агенс – Пацієнс – Спосіб: *“It was not a frenzy. It was an execution”*.

Агенс: убивця.

Пацієнс: жертва (черниця).

Спосіб: execution – навмисне, холоднокривне вбивство.

4. Експерієнцер – Стимул: *“She heard the sound of footsteps approaching”*.

Експерієнцер: she (жінка, що чує).

Стимул: the sound of footsteps.

5. Агенс – Пацієнс – Бенефактив: “*He raped her before he cut her throat*”.

Агенс: убивця.

Пацієнс: her (жертва).

Бенефактив (негативний): сім’я, спільнота, що втрачає жінку.

Порівняльна таблиця семантичних ролей у романах Тесс Геррітсен

Тип семантичних ролей	“The Surgeon” (2001)	“The Apprentice” (2002)	“The Sinner” (2003)
Агенс – Пацієнс – Інструмент	Andrew Capra – victim – (імпліцитно зброя)	killer – victim – the blade	killer – nun – (імпліцитно ніж)
Агенс – Пацієнс – Локатив	killer – police officer – Boston	killer – couple – into another room	killer – nun – into the chapel, by the altar
Агенс – Пацієнс – Спосіб	killer – victim – cold-blooded execution	killer – Dr. Yeager – execution	killer – nun – execution
Експерієнцер – Стимул	rape victim – sexual assault	Rizzoli – smells, flies, sunlight	nun/woman – footsteps
Агенс – Пацієнс – Бенефактив	killer – woman – society/family (негативний)	killer – wives – husbands (негативний)	killer – woman – family/community (негативний)

Як бачимо, у трьох романах Тесс Геррітсен, які аналізуються в цій роботі, спостерігається сталий принцип організації семантичної валентності: провідними залишаються ролі Агенс – Пацієнс, до яких додаються додаткові валентні позиції (Інструмент, Локатив, Спосіб, Експерієнцер, Бенефактив). Це підкреслює типовість кримінального дискурсу, де наратив вибудовується

навколо дії злочинця, його жертв і наслідків злочину. Незмінність набору ролей у трьох різних текстах засвідчує універсальність моделі для відтворення кримінальної події, водночас конкретні варіації (імпліцитність інструмента, деталізація локативу чи способу) створюють специфічну атмосферу кожного роману.

2.4 Фреймовий аналіз концепту *crime*

Одним із провідних методів дослідження механізмів взаємодії вербальних та когнітивних структур є фреймовий аналіз. Аналіз фреймів дозволяє виявити механізми концептуалізації об'єктивованих умов, понять і явищ реальності.

Фрейм зображується у вигляді мережі вузлів та зв'язків. Вузли, розташовані на верхньому рівні фрейму, є фіксованими і відповідають елементам, які завжди залишаються істинними для даної ситуації. Ці верхні вузли виступають постійними складовими ситуації та «містять інформацію, що завжди актуальна для конкретної ситуації». Нижче розташовані слоти (порожні вузли), які заповнюються під час реалізації ситуації в дискурсі та «одержують інформацію з конкретної ситуації» [Заньковська 2015, с. 103].

Фрейми зазвичай класифікують за змістовим критерієм на кілька типів: акціональні (actional) – пов'язані з діями та подіями; ситуаційні (situational) – пов'язані з конкретними обставинами, місцем або станом; персональні (personal) – пов'язані з учасниками подій та їхніми характеристиками; об'єктні (object) – пов'язані з речами, інструментами або предметами; оцінні / емоційні (evaluative/emotional) – передають переживання або оцінки [Павлович, Суродейкіна & Душак 2022, с. 103].

Концепт *crime* у детективах Тесс Геррітсен “The Surgeon”, “The Apprentice” та “The Sinner” реалізується через низку взаємопов'язаних фреймів, що відображають як сам злочин, так і його контекст, учасників та наслідки.

Аналіз фреймів дозволяє виявити когнітивну структуру концепту та його семантичні зв'язки з іншими елементами дискурсу.

На наш погляд, основними фреймами, через які оприявнюються концепт CRIME, є: 1) акціональний фрейм *murder* (вбивство); 2) акціонально-ситуаційний фрейм *investigation* (розслідування); 3) ситуаційний фрейм *crime scene* (місце злочину); 4) персональний та емоційно-оцінний фрейм *victim* (жертва).

Акціональний фрейм *murder* (вбивство). Він формується навколо дії вбивства, яка є ключовим ядром кримінального дискурсу. Слоти: агенс, пацієнс, інструмент, спосіб, локатив. У творах письменниці убивство завжди відбувається як навмисна, ритуалізована дія (*execution, surgical precision*).

Отже, фрейм *murder* відображає безпосередню дію злочину, його учасників, інструменти та способи вчинення. Аналіз цього фрейму дозволяє простежити структурну організацію насильницьких дій у наративі та відтворити логіку розвитку кримінальної події.

У романі “The Surgeon” Агенсом виступає Ендрю Капра, Пацієнсом – жертви (часто не названі прямо), Інструмент – імпліцитно медичні засоби чи зброя, Спосіб – холоднокрровне виконання, Локатив – місто Бостон.

У романі “The Apprentice” Агенс – серійний убивця (названий «The Dominator»), Пацієнс – жертви (подружні пари), Інструмент – ніж або лезо, Спосіб – навмисне вбивство, Локатив – різні кімнати будинку або інші приміщення.

У романі “The Sinner” Агенс – вбивця Віктор, Пацієнс – черниці, Інструмент – імпліцитно ніж, Спосіб – холоднокрровне виконання, Локатив – монастир, каплиця чи кімната.

Таким чином, через фрейм *murder* концепт *crime* актуалізується у трьох романах через дії злочинця та їхні наслідки, підкреслюючи послідовність і типову структуру кримінальної події.

Акціонально-ситуаційний фрейм *investigation* (розслідування). Цей фрейм об'єднує послідовність дій (допит, збір доказів, аналіз ДНК) та

ситуаційні умови (учасники слідства, правові обставини). Слоти: суб'єкти, інструменти, процедури, результати. У детективах актуалізується через ритуалізований опис поліцейських і судово-медичних процедур.

У “The Surgeon” фрейм *investigation* актуалізується через роботу детектива Ріццолі та її команди, які збирають докази на місці злочину, опитують свідків і аналізують поведінку злочинця. Основну увагу приділено поєднанню слідчих дій із психологічним профілюванням, що допомагає зрозуміти мотиви агенса. Процес розслідування структурований і систематичний: деталі місця злочину, інструменти злочину та стан жертви фіксуються, що дозволяє виявити закономірності та зв'язки між подіями. У романі підкреслюється взаємодія між різними членами команди та їхня спеціалізація, що забезпечує ефективність слідчих дій.

Розслідування у детективі “The Apprentice” відображає складний процес відстеження серійного злочинця, який ретельно приховує сліди. Деталі сцен злочинів аналізуються у зв'язку з психологічним профілюванням убивці, що допомагає передбачити його наступні кроки. Розслідування включає збір доказів, опитування потерпілих і потенційних свідків, а також аналіз обставин злочинів для відновлення хронології подій. Акцент робиться на логіці слідчих дій та зв'язках між жертвами, що дозволяє читачеві зрозуміти методи злочинця та прогрес розслідування.

У романі “The Sinner” фрейм *investigation* проявляється через діяльність детективів Ріццолі та Айлс у розкритті вбивства черниці. Слідчі збирають докази на місці злочину, аналізують можливі мотиви та перевіряють алібі підозрюваних. Важливу роль відіграє поєднання класичного криміналістичного підходу з психологічним аналізом, що дозволяє відтворити хід подій і визначити агенса злочину. Розслідування також включає реконструкцію дій злочинця, оцінку слідів і деталей локації, що підкреслює складність і системність процесу.

У всіх трьох романах фрейм *investigation* забезпечує структурований розвиток сюжету, акцентує на методичності слідчих дій та взаємодії

детективів, водночас дозволяючи читачеві відстежувати закономірності в діях злочинця і розуміти логіку розвитку подій.

Ситуаційний фрейм *crime scene* (місце злочину). В його центрі – простір і обставини злочину, що структурують наратив. Слоти: локатив, предмети, стан жертви, атмосфера. У романах він оприявлений через простір квартири, будинка та монастиря. Кожен локатив створює окрему «сцену» з власними сенсами (побутова трагедія, сімейна драма, святотатство).

У романі “The Surgeon” фрейм *crime scene* актуалізується через різні локації, де відбуваються злочини головного антигероя. Місце злочину зазвичай ізольоване та контрольоване, що дозволяє злочинцю залишати мінімум слідів. Час і обставини злочину деталізовані, що підкреслює хладнокровність дій агенса. На сцені злочину з’являються тіла жертв і предмети, за допомогою яких здійснюється злочин, що дозволяє детально описати процес і мотиви дії. Відсутність сторонніх свідків на місці підсилює напруження та драматизм події, а наслідки для місця включають порушення нормальної обстановки, залишення слідів злочину для подальшого розслідування.

В іншому детективі “The Apprentice” місцем злочину часто стають приватні квартири або інші замкнені приміщення, де злочинці діють непомітно. Локації підкреслюють вразливість жертв і контроль злочинця над ситуацією. Часові деталі та обставини, наприклад, нічний час або момент відсутності інших людей, створюють атмосферу страху. На сцені злочину залишаються тіла жертв та інструменти злочину, а деталі обстановки допомагають читачеві уявити хід подій. Відсутність сторонніх свідків та наявність слідів злочину формують основу для роботи детективів та розвитку сюжету.

Місце злочину у творі “The Sinner” представлене конвентом та каплицею, де відбувається вбивство черниці. Локація акцентує ізольованість жертви і символічний контраст між святою обстановкою і актом насильства. Час і обставини злочину створюють драматичну атмосферу, а на сцені

залишаються тіло жертви та потенційний інструмент злочину. Інших осіб на місці немає, проте сліди злочину стають об'єктом розслідування детективів Ріццолі та Айлс. Наслідки для місця включають порушення святості конвенту, створення атмосфери страху та підготовку до розкриття злочину.

Таким чином, у всіх трьох романах фрейм *crime scene* структурно організовує події, підкреслює контроль агенса над ситуацією та формує атмосферу напруження, водночас створюючи просторово-часовий контекст для розкриття злочинів і розвитку сюжету.

Персональний та емоційно-оцінний фрейм *victim* (жертва). У центрі – людина як пацієнс події. Слоти: стать/вік, соціальний статус, спосіб життя, фізичний стан, ставлення до події, наслідки для оточення. У творах авторка ставить акцент не лише на фізичних стражданнях жертв, а й на соціально-моральних наслідках (страх, руйнування сімей, підрив моральних цінностей).

Фрейм *victim* відображає соціально-демографічні, фізичні та емоційні характеристики постраждалих, а також наслідки злочину для їхнього оточення. Аналіз цього фрейму дозволяє відстежити, як письменниця структурно організовує образ жертви та підкреслює соціальні та моральні аспекти кримінального дискурсу.

У детективі “The Surgeon” жертвами є переважно жінки, які стають об'єктами сексуального насильства. Авторка через деталі фізичного стану та реакції постраждалих відтворює атмосферу страху та безпорадності, підкреслюючи моральні й соціальні наслідки для родин та спільнот.

Роман “The Apprentice” зміщує акцент на подружніх парах, зокрема дружинах, що підкреслює сімейний та соціальний вимір злочину. Реакція жертв і наслідки для оточення створюють додаткову драматичну напругу, розкриваючи психологічний і соціальний контекст подій.

У “The Sinner” жертвами виступають черниці, що символічно підкреслює невинність і вразливість жертви. Фізичний стан, психологічна реакція та наслідки для громади підкреслюють трагічний вимір злочину і його моральну проблематику.

Отже, через фрейм *victim* у трьох романах Тесс Геррітсен концепт *crime* актуалізується не лише через дії злочинця, а й через переживання та соціальне становище постраждалих, що робить наратив більш комплексним та психологічно насиченим.

Фреймовий аналіз ключових елементів детективного дискурсу у романах Тесс Геррітсен

Фрейм	Суть фрейму	Слоти	Актуалізація у романах
murder	Акціональний фрейм, ядро кримінального дискурсу – дія вбивства	Агенс, пацієнс, інструмент, спосіб, локатив.	<p>“The Surgeon”: Агенс – Ендрю Капра; Пацієнс – жертви; Інструмент – медичні засоби/зброя; Спосіб – холоднокровне виконання; Локатив – Бостон.</p> <p>“The Apprentice”: Агенс – «The Dominator»; Пацієнс – подружні пари; Інструмент – ніж/лезо; Спосіб – навмисне вбивство; Локатив – квартири/приміщення.</p> <p>“The Sinner”: Агенс – Віктор; Пацієнс – черниці; Інструмент – ніж; Спосіб – холоднокровне виконання; Локатив – монастир, каплиця, кімната.</p>
investigation	Акціонально-ситуаційний фрейм – послідовність дій слідства	Суб’єкти, інструменти, процедури, результати.	<p>“The Surgeon”: Ріццолі та команда збирають докази, опитують свідків, психологічне профілювання.</p> <p>“The Apprentice”:</p>

			Відстеження серійного злочинця, аналіз сцен злочинів та доказів, відновлення хронології. “The Sinner” : Діяльність Ріццолі та Айлс, збір доказів, перевірка алібі, реконструкція дій злочинця.
crime scene	Ситуаційний фрейм – простір і обставини злочину	Локатив, предмети, стан жертви, атмосфера.	“The Surgeon” : Ізольовані локації, тіла жертв, предмети злочину, драматична атмосфера. “The Apprentice” : Приватні квартири, контроль злочинця, нічний час, сліди злочину. <i>The Sinner</i> : Конвент, каплиця, ізоляція жертви, контраст святості та насильства.
victim	Персональний та емоційно-оцінний фрейм – образ постраждалого	Стать/вік, соціальний статус, спосіб життя, фізичний стан, ставлення до події, наслідки для	“The Surgeon” : Жінки – об’єкти сексуального насильства, страх, беспорядність, моральні наслідки. “The Apprentice” : Подружні пари, акцент на дружинах, психологічний і соціальний контекст. “The Sinner” : Черниці, символ невинності, трагічні

		оточення.	наслідки для громади та моральна проблематика.
--	--	-----------	--

Фреймовий аналіз дозволяє всебічно дослідити концепт *crime* у детективах “The Surgeon”, “The Apprentice”, “The Sinner” Тесс Геррітсен, виявляючи його когнітивну та семантичну структуру. Через акціональні, ситуаційні, персональні та емоційно-оцінні фрейми реалізуються ключові аспекти злочину: його дія (*murder*), процес розслідування (*investigation*), місце події (*crime scene*) та переживання жертв (*victim*). У трьох романах фрейми взаємопов’язані та створюють комплексний наративний контекст, що підкреслює логіку кримінальних подій, взаємодію злочинця та детективів, а також соціально-моральні наслідки злочину.

Такий підхід дозволяє відтворити структурну організацію кримінального дискурсу та простежити, як авторка конструює психологічно насичений та драматично напружений сюжет.

2.5 Когнітивні метафори як засіб структурування концепту *crime*

Метафори як засіб вираження природної мови можливі завдяки тому, що вони відображають концептуальну систему людини. У межах цієї системи виділяють «конвенційні» або «усталені» метафори та «образні» або «творчі» метафори. Перші ґрунтуються на повторюваних і систематичних зв’язках між явищами, зафіксованими в нашому досвіді, і знаходять відображення у повсякденному мовленні. Другі виникають у результаті творчого, індивідуального мислення й реалізуються здебільшого у дискурсі [Ніжнік 2022, с. 13].

Інструментарій теорії когнітивної метафори дає змогу виявляти та описувати когнітивні кореляції метафор, оскільки вони відображають образно-ціннісний зміст концепту. При цьому концепт, що передається через метафору, розглядається як концептуальний референт або область-ціль (*target*

domain), а концепт, який слугує для порівняння, виступає концептуальним корелятом або областю-джерелом (source domain) [Заньковська 2015, с. 103].

Метафоризація ґрунтується на взаємодії знань двох концептуальних сфер – царини-джерела та царини-цілі. Під час переносу інформації з царини-джерела до царини-цілі, який формується на основі людського досвіду взаємодії з навколишнім світом, елементи царини-джерела організовують і структурують менш освоєну концептуальну царину-ціль. Саме цей процес демонструє когнітивний потенціал метафори [Заньковська 2015, с. 103].

Аналіз концептуальних метафор у романах “The Surgeon”, “The Apprentice”, “The Sinner” Тесс Геррітсен дозволить розкрити концепт *crime* більш структуровано, адже кожна метафора – це своєрідна «лінза», через яку читач сприймає злочин, його наслідки та психіку злочинця.

Текст “The Surgeon” насичений наступними метафорами:

1. Злочин як хвороба / операція: “*Our unsub is a very neat man... He used suture to tie off blood vessels... He left the bladder and bowel intact*” (“The Surgeon”) [Gerritsen 2001]. Царина-джерело: медицина, хірургія. Царина-ціль: злочин (катування та вбивство).

Метафорично злочин сприймається як медичне втручання. Убивця стає «хірургом смерті», а його дії – холодними, раціональними, майже професійними.

Концепт *crime* набуває форму технічного, планованого процесу, що підкреслює методичність насильства. Тобто убивство метафоризується як «операція», злочинець постає «хірургом», який несе не зцілення, а смерть.

2. Смерть як холод / мармур: “*...her face the color of blue-veined marble... her flesh was cool, chilled from several hours of refrigeration*” (“The Surgeon”) [Gerritsen 2001]. Джерело: холод, камінь, відсутність життя. Ціль: смерть жертви.

Метафорично смерть редукується до фізичного стану тіла – холод, камінь, безжиттєва речовина. Жертва втрачає індивідуальність, перетворюється на «об’єкт», а сам злочин – на акт деперсоналізації.

Смертельний наслідок злочину стає зримим, відчутним і одночасно емоційно дистанційованим. Тому смерть зображено як перетворення тіла на неживу речовину, мармур чи лід.

3. Насильство як стихія / хвиля / повінь: *“blood spilled... streamed to the floor... a satiny river”* (“The Surgeon”) [Gerritsen 2001]. Джерело: стихія води, ріки. Ціль: пролиття крові.

В метафоричній площині кров та насильство подаються як неконтрольована сила природи. Злочин сприймається як стихійне, всепоглинаюче явище; хаотичність кровопролиття контрастує з холодною методичністю «операції». Ця метафора створює ефект «запаморочливої» масштабності насильства, підкреслює руйнівний потенціал злочину.

4. Життя / смерть як подорож / судна година: *“Today they will find her body... I am like Ulysses, lashed to my ship’s mast”* (“The Surgeon”) [Gerritsen 2001]. Джерело: міфологічна подорож, пастка сирен. Ціль: серійне вбивство.

Метафоричний механізм показує як серійний убивця бачить себе героєм міфу або учасником випробування. Тобто злочин трансформується в епічну подію, де мораль і страх затьмарюються «епічним героїзмом».

Таким чином, підкреслюється психологічна дистанція між убивцею і жертвою, злочин стає «частиною історії» для вбивці.

5. Тіло як об’єкт / механізм: *“The uterus is missing... He used suture to tie off blood vessels”* (“The Surgeon”) [Gerritsen 2001]. Джерело: механіка, техніка, «деталі». Ціль: тіло жертви.

В цьому прикладі метафора демонструє, як тіло редукується до деталей механізму. Жертва перестає бути суб’єктом; злочин стає процесом «маніпуляції об’єктом».

Авторка підкреслює технічність злочину і деперсоналізацію насильства.

6. Злочин як музика / ритуал: згадані *“catgut”* в романі метафорично відсилають до порівняння струн інструментів з хірургічними нитками. Джерело: музика, гармонія. Ціль: злочинне дійство.

У цьому контексті злочин постає як структурований, гармонійний, ритуалізований. Насильство набуває естетичного й майже сакрального звучання, підкреслюючи хворобливу точність та контроль убивці.

Створюється іронічна метафора: вбивство уподібнюється «виконанню мелодії» – ритуально, з точністю та «гармонією».

Таким чином, у романі “The Surgeon” концепт *crime* формується через сукупність метафор:

1. Хірургія та механіка – методичність і холодність.
2. Холод/мармур та стихія – емоційний та фізичний ефект смерті.
3. Музика/ритуал та подорож – психологічне сприйняття злочинця.

Як бачимо, метафори не просто прикрашають текст: вони структурують сприйняття злочину на кількох рівнях – фізичному, психологічному, естетичному та епічному.

Концептуальні метафори у детективі “The Surgeon”

Метафора	Джерело	Ціль (концепт)	Інтерпретація
Злочин як операція/хірургія	Медицина, хірургія	Злочин (катування, убивство)	Убивця – «хірург смерті», дії – методичні, технічні, холодні
Смерть як холод/мармур	Холод, камінь	Смерть	Тіло редукується до неживої речовини, жертва – об’єкт
Насильство як стихія/повінь	Вода, ріка, хвиля	Пролиття крові	Кровопродиття як неконтрольована сила природи
Життя/смерть як подорож	Міфологічна подорож	Серійне вбивство	Злочинець інтерпретує свої дії як «епічний шлях»

Тіло як об'єкт/механізм	Механіка, техніка	Людське тіло	Деперсоналізація жертви, редукція до «деталей»
Злочин як музика/ритуал	Музика, гармонія	Злочинне дійство	Насильство як «естетичний ритуал», іронічна «гармонія»

Якщо в романі “The Surgeon” концептуальні метафори слугували засобом для побудови портрета вбивці, то у творі “The Apprentice” концепт *crime* ще більше сакралізується та театралізується.

1. Злочин як хвороба / інфекція: “*the air itself was still charged with terror, Warren Hoyt’s lingering presence*” (“The Apprentice”) [Gerritsen 2002]. Джерело: вірус, зараза, що залишає сліди. Ціль: серійний убивця та його дії.

Злочин метафоризується як хвороба, що заражає простір і пам'ять.

2. Злочин як видовище / театр: “*an audience of one in a theater of horror*” (“The Apprentice”) [Gerritsen 2002]. Джерело: театр, глядацька зала. Ціль: сцена вбивства.

Злочин подається як вистава, організована для «глядача» – убивця контролює простір як режисер.

3. Кров як сакральна рідина: “*The blood pours from his chest like holy water from a sacred spring*” (“The Apprentice”) [Gerritsen 2002]. Джерело: релігія, священнодійство. Ціль: убивство, насильство.

Вплітаючи цю метафору, авторка показує як злочин набуває ритуального, майже культового змісту.

4. Насильство як стихія / хвиля: “*a comet’s tail of arterial splatter shot across the wall*” (“The Apprentice”) [Gerritsen 2002]. Джерело: природні явища (комета, хвиля, вибух). Ціль: пролиття крові.

Метафора демонструє вбивство як неконтрольований спалах стихії.

5. Жертва як жива іграшка / лялька: “*frozen in rigor mortis, grotesque posture*” (“The Apprentice”) [Gerritsen 2002]. Джерело: неживий предмет, лялька. Ціль: людина-жертва.

Метафорично показано процес дегуманізації, редукції особистості до «об'єкта», демонстративне знецінення людського життя.

6. Смерть як падіння / розбивання, де тіло жертви “*splattered in all directions*”, “*falling a thousand feet*” (“The Apprentice”) [Gerritsen 2002].

Джерело: падіння з висоти, руйнування. Ціль: смерть.

В цих прикладах смерть втрачає абстрактність та набуває відчуття фізичного краху, розбиття, знищення.

7. Сексуальне насильство як ритуал / володіння: “*You claimed her... Took her in full view of her husband, who could do nothing to save her*” (“The Apprentice”) [Gerritsen 2002]. Джерело: ритуальне володіння, завоювання. Ціль: згвалтування.

У цій метафорі злочин осмислюється як демонстративний акт влади, «жертвопринесення».

Як бачимо, концептуальні метафори у детективі “The Apprentice” формують концепт злочину як: хвороби (невидиме, але постійне зараження простору); ритуалу (сакральність, жертвопринесення, театр); стихії (неконтрольоване насильство, вибух, хвиля); дегуманізації (жертва як лялька, тіло як об'єкт).

Таким чином, концепт *crime* у романі постає як сакралізоване, демонізоване дійство, яке поєднує естетику вистави з жорстокістю руйнування, відчуженням від людяності та поширенням зла як інфекції.

Концептуальні метафори у детективі “The Apprentice”

Метафора	Джерело	Ціль (концепт)	Інтерпретація
Злочин як хвороба/інфекція	Вірус, зараза	Дії серійного вбивці	Злочин заражає простір і пам'ять
Злочин як театр/видовище	Театр, вистава	Сцена злочину	Убивство як вистава з глядачем
Кров як	Релігія,	Убивство,	Злочин набуває

сакральна рідина	священнодійство	насильство	ритуального змісту
Насильство як стихія/вибух	Природні явища, хвиля, комета	Пролиття крові	Насильство як неконтрольований спалах стихії
Жертва як лялька/іграшка	Неживий предмет, лялька	Людина-жертва	Дегуманізація, редукція до об'єкта
Смерть як падіння/розбивання	Падіння з висоти, руйнування	Смерть	Смерть як фізичний крах, знищення
Сексуальне насильство як ритуал/володіння	Завоювання, жертвопринесення	Зґвалтування	Демонстративний акт влади, «жертвопринесення»

Схожий концептуальний зріз концепту *crime* можна простежити і у романі “The Sinner”.

1. Злочин як хвороба: “*the case escalates when another woman is discovered, grotesquely mutilated*” (“The Sinner”) [Gerritsen 2003]. Джерело: хвороба/патологія (симптоми, зараження, деформації). Ціль: злочин.

Злочин сприймається як «зараза», що руйнує тіло та суспільство. Хвороба поширюється невидимо, залишаючи сліди та заражаючи простір.

2. Злочин як вірус/зараза: “*the truth... could shatter her very understanding of the human psyche*” (“The Sinner”) [Gerritsen 2003]. Джерело: хвороба, зараження, руйнація імунітету. Ціль: злочинність і психологічний шок.

Злочин показаний як вірус, який «проникає» в психіку та підриває внутрішні сили.

3. Життя / смерть як подорож: “*dark journey ahead*”, “*path toward unsettling truth*” (“The Sinner”) [Gerritsen 2003]. Джерело: подорож, рух, шлях. Ціль: смерть і розслідування.

Розслідування злочину метафоризується як «дорога в темряву», де крок за кроком відкривається істина. Розслідування – це рух крізь небезпеки та жахи до прихованої істини.

4. Смерть як море/холод: *“icy conditions”, “cold atmosphere reflecting horror and tragedy”* (“The Sinner”) [Gerritsen 2003]. Джерело: холод, зима, смерть природи. Ціль: смерть людини.

Метафорична конотація показує, що смерть постає як «замороження», кінець руху, занурення у тишу.

5. Насильство як вогонь: *“foreshadowing the danger... filled with flames and haunting figures”* (“The Sinner”) [Gerritsen 2003]. Джерело: вогонь, полум'я. Ціль: злочин/агресія.

Насильство подається як неконтрольована руйнівна енергія, що спалює все довкола; воно миттєве, вибухове і нищівне.

Отже, у детективі “The Sinner” злочин набуває комплексного символічного змісту: хвороба/зараза – злочин нищить зсередини, підточує життя та психіку; холод/замороження – смерть як фізичний і емоційний вакуум; вогонь – насильство як вибухова руйнівна енергія; подорож – розслідування як пошук виходу з темряви. Як бачимо, концепт *crime* у романі постає як руйнівна сила подвійної природи: він і «заражає» (як хвороба), і «спалює» (як вогонь), а його наслідки ведуть до холоду смерті. Водночас детективне розслідування метафорично структурується як подорож, що відкриває шлях від хаосу злочину до відновлення істини.

Концептуальні метафори у детективі “The Sinner”

Метафора	Джерело	Ціль (концепт)	Інтерпретація
Злочин як хвороба/патологія	Хвороба, симптоми, деформації	Злочин	Злочин як «зараза», що руйнує тіло й суспільство.
Злочин як вірус/зараза	Інфекція, руйнація	Злочинність, психіка	Злочин «проникає» в психіку, підриває

	імунітету		внутрішні сили.
Смерть як холод/замороження	Зима, лід, смерть природи	Смерть	Смерть як «замороження», кінець руху, тиша.
Насильство як вогонь	Вогонь, полум'я	Агресія, злочин	Насильство – стихія, що спалює й нищить.
Життя/смерть як подорож	Подорож, рух, шлях	Розслідування, смерть	Розслідування як «дорога в темряву» до істини.

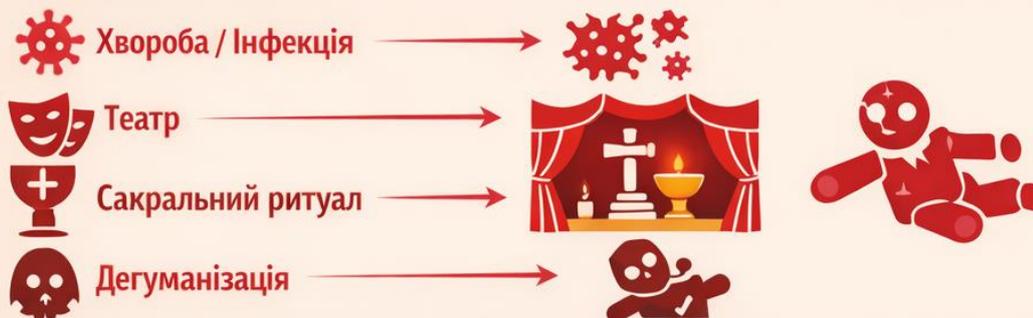
Отже, аналіз концептуальних метафор у романах Тесс Геррітсен “The Surgeon”, “The Apprentice” та “The Sinner” показує, що метафора є не лише художнім прийомом, а й когнітивним інструментом структурування концепту *crime*. У різних творах цей концепт набуває різних смислових модифікацій: у “The Surgeon” злочин постає як операція, механічний процес, ритуал чи подорож, що підкреслює методичність і холодність дій убивці; у “The Apprentice” злочин інтерпретується як хвороба, інфекція, театр чи сакральний ритуал, завдяки чому він набуває демонізованого й театралізованого характеру; у “The Sinner” злочин розкривається через образи хвороби, вірусу, холоду, вогню та подорожі, що дозволяє показати його як багатогранну руйнівну силу, яка одночасно заражає, спалює і заморожує.

Узагальнення концепту **CRIME** через метафори

«The Surgeon»

«The Apprentice»

«The Sinner»

Усі ці метафори демонструють, що злочин у детективних романах Геррітсен постає як багаторівневий концепт, який охоплює фізичний, психологічний, емоційний та сакральний виміри. Метафоризація не лише збагачує художній текст, але й надає можливість читачеві по-новому

осмислити природу злочину – як явища, що виходить за межі раціонального та постає у вигляді хвороби, стихії, ритуалу чи подорожі.

Таким чином, концептуальна метафора виступає ключовим механізмом моделювання кримінальної дійсності у творчості Тесс Геррітсен, дозволяючи відобразити складність феномена *crime* у його багатовимірності та психологічній глибині.

2.6 Прагматичний та емоційно-оцінний аспект концепту *crime*

Детектив як літературний жанр відзначається здатністю активно залучати читача до процесу розслідування. Читач не просто спостерігає за подіями, а в буквальному сенсі «розгадує» злочин разом із детективом, аналізуючи докази, мотиви та поведінку персонажів. Напруга та інтрига створюються через поступове розкриття фактів, несподівані повороти сюжету та психологічну характеристику злочинців і жертв, що викликає широкий спектр емоцій – від страху та тривоги до співчуття та морального осуду.

Загальновідомо, що в англійській класичній моделі детектив є різновидом пригодницького жанру – романом або повістю, рідше оповіданням, у якому дія розгортається через процес розслідування та пізнання, відзначається напруженим сюжетом і завершується розкриттям конкретного злочину [Оренчак 2023, с. 195]. Англійський класичний детектив став сам по собі канонічним жанром, своєрідним зразком для наслідування, а також об'єктом полеміки та пародіювання для кримінальної літератури.

Що стосується англійського класичного детективу, то він сформувався як окремий канонічний жанр, який слугував моделлю для наслідування, а також об'єктом дискусій і пародій у межах кримінальної прози [Оренчак 2023, с. 195].

Особливість детективу полягає в тому, що він поєднує когнітивне та емоційне переживання: читач одночасно оцінює логіку подій і моральні аспекти поведінки персонажів, що посилює залучення та емоційний ефект від читання [Калюжна 2017, с. 69]. Через це концепт *crime* у детективах стає не лише сюжетним центром, а й засобом впливу на психіку та моральні оцінки аудиторії.

Як вже було досліджено, у детективах Тесс Геррітсен концепт *crime* виступає магістральним чинником формування сюжету та емоційного сприйняття читача. Через детальні описи злочину, психологію злочинців і жертв, а також використання афективної лексики автор створює напружену атмосферу, підтримує інтригу та стимулює читача до активного прогнозування подій. Водночас емоційно-оцінні судження допомагають моделювати моральну позицію персонажів та формувати у читача відчуття морального осуду, страху або співчуття, що посилює ефект залучення до сюжету.

У романах Тесс Геррітсен концепт *crime* функціонує не лише як сюжетний осередок, але й як засіб впливу на психоемоційну сферу читача. Прагматичний вимір злочину полягає у створенні детально прописаних ситуацій, які одночасно виконують пізнавальну й афективну функції: читач отримує доступ до специфічної інформації (судово-медичні деталі, слідчі процедури) і водночас переживає сильні емоції – від жаху до співчуття.

Авторкою створюється атмосфера тілесного жаху, де злочин описується через ретельні медичні деталі: *“The uterus is missing... He used surgical suture, two-oh catgut... Our unsub is a very neat man”*; *“Her lips were parted, as though frozen in mid-utterance... There were two visible wounds. One was a deep slash across the throat... The uterus is missing”* (“The Surgeon”) [Gerritsen 2001].

Точна судово-медична лексика (*incision, catgut suture, peritoneum*) створює ілюзію достовірного криміналістичного звіту. Це призводить до

читацької реакції – відрази, страху і співчуття жертві, де злочинець постає як нелюд, що викликає моральний осуд.

Такий опис створює ефект документальної достовірності, занурює читача у слідчий процес, але водночас викликає емоційний шок – уявлення про біль і безпорадність жертви підсилює моральний осуд злочинця.

Наступним засобом впливу на читача є поступова ескалація жорстокості та дегуманізація жертви: *“The torso had broken into two parts... The internal organs had spilled out and lay in a pulpified mass. The back half of the skull had shattered open, and the brain had been ejected”* (“The Apprentice”) [Gerritsen 2002].

Натуралістичні деталі допомагають слідчим визначити причину смерті (падіння з літака), підкреслюючи науково-аналітичний підхід. Емоційно-оцінний аспект досягається за рахунок створення фізіологічної відрази й шоку – навіть досвідчені детективи ледь стримують нудоту. Це викликає у читача аналогічний стан, підсилюючи відчуття трагізму.

Як бачимо, концепт *crime* постає як катастрофічна подія, що руйнує уявлення про тілесну цілісність, а реакції персонажів (нудота Фроста, самоконтроль Ріццолі) моделюють для читача прийнятні рамки емоційного реагування.

Важливо, що в творах представлена психологічна реакція персонажів як модель для читача. Так, детектив Фрост реагує на жах сцени нудотою: *“Barry Frost looked like he wanted to throw up. ‘Aw, jeez. Please tell me she was already dead when he did this’”* (“The Surgeon”) [Gerritsen 2001]. Джейн Ріццолі змушує себе не показати слабкість: *“Don’t lose it. Don’t lose it. She was the only female detective in the Boston P.D. homicide unit”* (“The Apprentice”) [Gerritsen 2002].

Ці приклади демонструють професійні стратегії поведінки у ситуації зіткнення зі злочинцем (стримування емоцій, самоконтроль), що стимулює читача співпереживавати детективам, відчувати подвійність – страх та

відразу до злочину, але й повагу до тих, хто здатний витримати ці випробування.

Як бачимо, Герритсен акцентує увагу на психологічному стані слідчих: Ріццолі мусить стримувати нудоту, щоб не втратити професійного авторитету, а Маура Айлз демонструє холодну відстороненість як захисний механізм. Це створює подвійний ефект: по-перше, підкреслює вагу *crime* як морального виклику, а по-друге, дозволяє читачеві оцінювати не лише злочинця, а й межі витривалості тих, хто протистоїть злу.

Авторкою «вплітаються» в канву тексту і символічні знаки злочину як психологічний тиск: *“You neatly folded the victim’s nightshirt, and you left it on the dresser. Why? Is it some twisted sign of respect... Or is it your way of mocking us?”* (“The Surgeon”) [Gerritsen 2001].

Злочин стає комунікативним актом між убивцею та слідчими, підкреслюючи інтелектуальну гру. Емоційно-оцінний аспект проявляється у відчутті виклику, тривоги й огиди, адже злочинець не лише вбиває, але й знущається над пам’яттю жертви.

Злочин також трактується як порушення сакрального простору, набуваючи додаткового символічного виміру, адже вбивство відбувається у монастирі: *“the serene chapel of Our Lady of Divine Light becomes the scene of a horrific crime when two nuns are brutally attacked”* (“The Sinner”) [Gerritsen 2003].

У цьому прикладі авторка вводить концепт *crime* у контекст релігійного життя, демонструючи, що злочин може проникнути навіть у найбільш захищене й священне середовище. У читача формується відчуття богохульства й глибокої несправедливості, що підсилює моральний шок від події.

Тут концепт *crime* вступає у взаємодію з релігійним контекстом, викликаючи посилене почуття богохульства, моральної деградації злочинця й глибокого співчуття до невинних жертв.

**Прагматичні функції та емоційний ефект концепту *crime* у романах
Тесс Геррітсен**

Цитата	Прагматична функція	Емоційний ефект
<i>“The uterus is missing... surgical knot”</i> (“The Surgeon”)	Створення медико-правової достовірності	Шок, співчуття жертві, осуд убивці
<i>“The torso had broken into two parts... organs spilled out”</i> (“The Apprentice”)	Встановлення причини смерті	Відраза, фізичний жах
<i>“chapel... horrific crime against nuns”</i> (“The Sinner”)	Показ злочину як вторгнення у святе	Почуття богохульства, моральний шок
<i>“Barry Frost looked like he wanted to throw up”</i> (“The Surgeon”)	Моделювання реакції слідчого	Емпатія, співпереживання
<i>“You neatly folded the victim’s nightshirt”</i> (“The Surgeon”)	Символічний знак злочину	Тривога, відчуття насмішки злочинця
<i>“Rizzoli’s anger vs Maura’s professionalism”</i> (“The Sinner”)	Контраст раціонального й емоційного	Баланс логіки та почуттів у читача

Отже, детективний жанр, зокрема у творчості Тесс Геррітсен, демонструє унікальну здатність поєднувати інтелектуальну гру з емоційною напругою, занурюючи читача в процес розслідування як активного співучасника. Концепт *crime* постає не лише сюжетним осередком, а й багатофункціональним інструментом впливу: він виконує пізнавальну роль (через відтворення судово-медичних деталей і слідчих процедур), емоційну (формуючи страх, відразу, співчуття, осуд) та морально-ціннісну

(акцентуючи на протиставленні добра і зла, професійного обов'язку і людської вразливості).

Завдяки натуралістичним описам злочинів, психологічному зображенню злочинців та жертв, а також символічним маркерам Тесс Геррітсен формує атмосферу тілесного жаху й морального виклику, що стимулює рефлексію читача. Реакції персонажів моделюють прийнятні рамки емоційної поведінки та посилюють емпатію до слідчих. Таким чином, детектив у її інтерпретації виходить за межі традиційного жанрового канону, перетворюючись на простір когнітивно-емоційної взаємодії з аудиторією, де злочин постає як випробування не лише для персонажів, а й для моральної свідомості читача.

ВИСНОВКИ

Поняття «концепт» є ключовою категорією когнітивної лінгвістики, яка поєднує ментальний, мовний і культурний виміри людського буття. Концепт виступає як універсальна, динамічна та структурована одиниця знання, що відображає як індивідуальний, так і колективний досвід, сприяє категоризації та впорядкуванню дійсності й слугує засобом зв'язку між свідомістю та мовою. Антропоцентрична природа концептів полягає в тому, що вони є продуктом і виразником культурних цінностей, ментального досвіду та соціальних норм. Отже, концепт виступає не лише ментальною структурою, а й інструментом кодування знань, оцінок і уявлень про світ, забезпечуючи цілісне сприйняття дійсності людиною та її культурною спільнотою.

Виявлено, що методологічні підходи до аналізу концепту демонструють його багатовимірну природу та складність як мовного, ментального і культурного феномену. Семантичний аналіз дозволяє досліджувати значення слова, його дефініції та синтагматичні й парадигматичні зв'язки, тоді як концептуальний аналіз фокусується на ментальних структурах, знаннях про світ та культурно-ціннісних аспектах, що відображаються у мовленні. Сучасні методики, такі як фреймове моделювання та теорія концептуальної метафори, дозволяють поєднувати семантичний і прагматичний рівні аналізу, забезпечуючи цілісне відображення знань і досвіду носіїв культури. Різноманітність підходів – від психолінгвістичних і когнітивних до культурологічних, дискурсивних, аксіологічних та онтологічних – свідчить про міждисциплінарний характер досліджень концепту та підтверджує його центральну роль у пізнанні світу людиною, в організації її когнітивної та комунікативної діяльності.

Функціонування концептів у межах різних дискурсів має свої відмінності. Наш аналіз показав, що детективний дискурс вирізняється поєднанням сюжетної інтриги, жанрових стереотипів та морально-етичних концептів, що безпосередньо впливає на сприйняття читача. Центральним

елементом є концепт *crime*, який ініціює розвиток подій та формує когнітивне та емоційне залучення до сюжету. Семантична структура концепту включає такі компоненти, як мотив, зброя, жертва, а також криміналістичні терміни, наприклад, докази, відбитки пальців, розтин, що створюють реалістичний контекст розслідування.

Проаналізовано, що у прагматичному вимірі концепт *crime* функціонує як активатор сюжету: хибні сліди, допити, свідчення та зізнання формують динаміку та напругу, втримуючи увагу читача до фінального розкриття злочинця. Морально-соціальна площина детективу реалізується через концепти справедливості, мораль, помста, які оцінюють дії персонажів і формують емоційний відгук у читача. У детективних романах семантичні ролі (наприклад, хто діє, хто страждає, хто використовує знаряддя) показують, як читач переживає насильство, розслідування та моральні дилеми.

Соціальний контекст детективного дискурсу включає концепти корупція, соціальна справедливості, рівність, свобода, що дозволяє жанру відображати сучасні суспільні проблеми та цінності. Таким чином, детективний дискурс не лише забезпечує розважальну функцію, а й активно формує когнітивні, емоційні та моральні реакції читача, підтримуючи його зацікавленість і співучасть у сюжеті.

Отже, аналіз творчості Тесс Геррітсен показує, що її детективні романи поєднують класичні риси жанру з сучасними літературними та медико-психологічними прийомами. Письменниця зберігає подвійність сюжетної лінії – злочин і розслідування, створює складні кримінальні інтриги, що тримають читача в напрузі, а також формує сильний образ детектива Джейн Ріццолі, який поєднує логіку, професійну точність та моральний пошук справедливості. Образ напарниці, судмедекспертки Маури Айлз, додає розслідуванням наукової точності та документальності, а образи злочинців відповідають класичним моделям, що реалізує принцип «чесної гри» для читача. Медико-психологічні деталі, реалістичні експертизи та соціальні

проблеми сучасної Америки надають романам ґрунтовності та актуальності. Таким чином, творчість Геррітсен поєднує розважальний і морально-рефлексивний рівні детективного жанру, зберігаючи його привабливість для широкого кола читачів.

Аналіз семантичного простору концепту *crime* у детективах Тесс Геррітсен засвідчив багаторівневу структуру його значення. Лексема *crime* виступає домінантою синонімічного ряду та охоплює три основні аспекти: юридичний (порушення закону, місце злочину), соціальний (серійність, суспільна небезпека) та морально-філософський (зло, гріх, садизм). Інші лексеми синонімічного ряду – *wrong, offence, misdeed, trespass, outrage, felony, breach* – реалізують лише окремі компоненти концепту, переважно в межах права або моралі. Порівняння з класичним детективом показало, що у творчості Геррітсен зберігається юридичний та соціальний виміри, однак злочин додатково актуалізується як прояв морального та психологічного зла, підкреслюючи небезпеку для людини та суспільства. Таким чином, концепт *crime* у її романах набуває більшої екзистенційної глибини, поєднуючи класичні канони детективного жанру з медико-психологічною та морально-філософською інтерпретацією.

Вставновлено, що у детективах Тесс Геррітсен домінує лексико-семантичне поле «Злочин проти людини», ядром якого є лексема *crime* та її синоніми: *murder, killing, homicide, manslaughter, assassination, abduction, rape, brutality, execution, torture*. Це поле охоплює мікрополя Вбивство (наприклад, *murder, homicide, assassination*) і Насильство (наприклад, *rape, assault, torture*), що реалізують сему «дія проти людини». У творах Геррітсен усі злочини подаються як навмисні, жорстокі дії, часто з елементами психологічного та фізичного насильства, іноді з сексуальним підтекстом.

На відміну від класичного детективного дискурсу, поле «Злочин проти власності» у її романах практично відсутнє. Така структура лексико-семантичного поля підкреслює жанрову специфіку медичного трилера: акцент робиться на свідомих, цілеспрямованих і часто садистських діях

злочинців, що супроводжуються детальними медичними описами наслідків злочинів.

Аналіз концептосфери дискурсу здійснювався через дослідження взаємозв'язків між концептами, які в лінгвістиці можна розглядати як прояв валентності – здатності слова поєднуватися з іншими в контексті. Семантична валентність визначає, які ролі можуть виконувати учасники дії, і в детективах Тесс Геррітсен вона чітко проявляється через повторювані ролі: агенс, пацієнс, інструмент, локатив, спосіб, експерієнцер, бенефактив.

У романі “The Surgeon” агенс – це здебільшого вбивця Сара, пацієнс – жертва, а інструмент або спосіб дії можуть бути імпліцитними (зброя, холоднокрівне виконання). Аналогічно, у детективі “The Apprentice” ролі проявляються через агресора, постраждалих та засоби злочину (наприклад, ніж, місце дії, спосіб виконання), а експерієнцер відчуває наслідки нападу. У тексті “The Sinner” структура залишається подібною: агенс – убивця, пацієнс – жертва, локатив – місце злочину (каплиця), спосіб – навмисне вбивство, а бенефактив – родина чи спільнота, що зазнає втрат.

Порівняльний аналіз показує, що у всіх трьох романах домінує постійна організація семантичної валентності: основні ролі Агенс – Пацієнс супроводжуються додатковими позиціями (Інструмент, Локатив, Спосіб, Експерієнцер, Бенефактив), що підкреслює типову для кримінального дискурсу структуру. Конкретні варіації, наприклад, деталізація локативу або способу, створюють унікальну атмосферу кожного тексту та відтворюють індивідуальний наративний стиль Геррітсен.

Дослідження когнітивних метафор у романах Тесс Геррітсен показав, що метафора виступає потужним інструментом структурування концепту *crime*. Метафоричні картини дозволяють поєднати фізичну, психологічну та соціальну складові злочину, підкреслити методичність і навмисність дій злочинця, а також відтворити атмосферу насильства і напруження, характерну для медичного трилера.

У текстах “The Surgeon”, “The Apprentice” і “The Sinner” концепт *crime* реалізується через різні образні сфери: медицина, хірургія, стихії, театр, хвороба та механізми контролю. Це підкреслює багатогранність сприйняття злочину і дозволяє читачеві усвідомити не лише його фізичні наслідки, а й психологічну та моральну складову. Отже, когнітивні метафори виступають не лише стилістичним засобом, а й ключовим механізмом організації та комунікації концепту *crime*, посилюючи жанрову специфіку медичного трилера та вплив на читача.

Визначено, що у детективному жанрі, зокрема у романах Тесс Геррітсен, концепт *crime* виконує не лише сюжетну, а й пізнавальну, емоційну та морально-оцінну функції. Натуралістичні описи злочинів та реакції персонажів створюють ефект достовірності, викликають у читача страх, відразу, співчуття й моральний осуд, водночас формуючи емпатію до слідчих. Детектив постає як жанр, що поєднує інтелектуальне розслідування з глибоким емоційним і моральним переживанням.

Таким чином, концепт *crime* у детективах письменниці поєднує юридичні, соціальні та морально-психологічні аспекти, формуючи специфіку медичного трилера та забезпечуючи глибоке емоційне та когнітивне сприйняття злочину читачем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бацевич Ф. Термінологія комунікативної лінгвістики: аспекти дискурсивного підходу. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2002. № 453. С. 30–34.
2. Бехта Т. Фреймове вираження концептів детективного дискурсу. *Вісник Сумського державного університету*. Серія: «Філологічні науки». 2005. №5 (77). С. 28–34.
3. Вільчинська Т. Слово і концепт: методика аналізу. Лексика на перетині наукових парадигм: монографія. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2018. С. 106–122.
4. Гайдук Н. Еволюція лінгвістичних поглядів на поняття концепту як одиниці концептуальної картини світу. *Філологічні студії*. 2015. Вип. 13. С. 43–51.
5. Гарбера І. Функціонування терміна «концепт» у сучасній лінгвістиці. *Вісник Донецького національного університету*. Серія: «Гуманітарні науки». 2014. Вип. 1–2. С. 65–71.
6. Голубовська І. Етноспецифічні константи мовної свідомості: автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.15. Київ, 2004. 38 с.
7. Дойчик О., Томаш Я. Метафорична об'єктивація концептів CRIME та INVESTIGATION у детективних оповіданнях. *Південний архів*. Серія: «Філологічні науки». 2021. № 88. С. 24–35.
8. Дячук Н., Криворучко Т. Важливість теорії фреймів у лінгвістичній парадигмі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: «Філологія. Журналістика». 2021. Том 32 (71) № 4. Ч. 1. С. 135–139.
9. Єфименко О. Концепт СТЕП в українській мові : словникова, текстова і психолінгвістична парадигма: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Харків, 2005. 19 с.
10. Жайворонок В. Українська етнолінгвістика. Київ: Довіра, 2007. 262 с.

11. Живіцька І. Мовна картина світу як відображення реальності. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2010. Вип. 4. С. 20–25.
12. Засекіна Л. Психолінгвістична діагностика: навч. посіб. Луцьк: Вежа, 2008. 188 с.
13. Загнітко А. Класифікаційні типології концептів. *Лінгвістичні студії: зб. наукових праць*. Донецьк: ДонНУ, 2010. Вип. 21. С. 12–21.
14. Заньковська Г. Методи дослідження концептів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. 2015. № 19. Том 2. С. 102–104.
15. Івахненко А. Передання реалій в українському перекладі твору Т. Геррітсен «The Apprentice». *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. 2021. Том 32 (71). № 3. Ч. 2. С. 23–27.
16. Іващенко В. Концепт і концептосфера в термінах метапоняттєвого опису. *Вісник Національного ун-ту «Львівська політехніка»*: Серія: Проблеми української термінології. 2004. № 503. С. 176–180.
17. Калюжна А. Лінгвокогнітивні характеристики ключових концептів англomовного детективного дискурсу: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Харків, 2017. 264 с.
18. Карпиленко В. Поняття фрейму та фреймінгу в текстах новин українських ЗМІ. *Наукові записки Інституту журналістики*. Том 46. 2012. С. 105–109.
19. Кононенко В. Концепти українського дискурсу: монографія. Київ–Івано-Франківськ: Плай, 2004. 248 с.
20. Космеда Т., Плотнікова Н. Лінгвоконцептологія: мікроконцептосфера СВЯТКИ в українському мовному просторі: монографія. Львів: ПАІС, 2010. 408 с.

21. Косовець М. Лінгвопрагматична характеристика персонажа-сищика в англomовному художньому дискурсі: дис. на здобуття наукового ступеня доктора філософії (PhD): 035 Філологія. Одеса, 2024. 227 с.
22. Костусяк Н. Структура міжрівневих категорій сучасної української мови: монографія. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. 452 с.
23. Кочерган М. Вступ до мовознавства: підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Київ: Видавничий центр «Академія», 2001. 368 с.
24. Кочерган М. Загальне мовознавство. Київ: Академія, 2003. 464 с.
25. Краснобаєва-Чорна Ж. Концептуальний аналіз як метод концептивістики (на матеріалі концепту ЖИТТЯ в українській фраземіці). *Українська мова*. 2009. №1. С. 41–51.
26. Крикніцька І. Модифікація алгоритму аналізу концептуальної метафори. *Закарпатські філологічні студії*. 2024. С. 89–93.
27. Лазарев С. Формування фрейму «ресурсного поля». *Актуальні проблеми політики*. 2014. Вип. 51. С. 211–218.
28. Лассан Е. «Надія»: семантичний та концептуальний аналіз. *Respectus philologicus*. 2 (7). Вільнюс. 2002. С. 11–22.
29. Левицький В. Типи вибірок і типи шкал у лінгвістичних дослідженнях. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Вип. 206–207: Германська філологія. 2004. С. 43–54.
30. Лисиченко Л. Багатозначність у лексико-семантичній системі: структурний, семантичний, когнітивний аспекти: монографія. Харків: Основа, 2008. 270 с.
31. Марчук Л. Семантичне поле: варіантність, функційність, проєкційність. *Термінологічний вісник*. Вип. 7. 2023. С. 222–231.
32. Молгамова Л. Роль концептуальної метафори у профілюванні концепту. *«Філологічні трактати»*. Том 14. №1. 2022. С. 103–111.

33. Молчанова К., Лупаренко С. Когнітивна лінгвістика та концептуальні метафори. *Мислення – мова – мовлення: Матеріали Міжнародної конференції з актуальних проблем лінгвістики та дидактики* (Харків, 11-12 жовтня 2024 року). Харків. 2024. С. 87–91.
34. Ніжнік Л. Концептуальна метафора для опису концепту СУМНІВ. *Закарпатські філологічні студії*. Випуск 25. Том 2. 2022. С. 12–17.
35. Олійник О. Концепт «CRIME» в англomовній картині світу США: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Запоріжжя, 2017. 228 с.
36. Оренчак О. Англійський класичний детектив: жанрова генеалогія. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: «Філологія». № 61. 2023. С. 192–196.
37. Павлович Т., Сурodeйкіна Т., Душак Д. Фреймова структура концепту LOVE. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича*. Серія: «Германська філологія». № 835–836. 2022. С. 102–108.
38. Полюжин М. Поняття, концепт та його структура. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Серія: «Філологічні науки. Мовознавство». № 4. 2015. С. 212–222.
39. Приходько А. Концептологія дискурсу: апелювання концепту до дискурсів. *Англістика та американістика*. Вип. 10. 2013. С. 43–50.
40. Свінцицька В. Валентні зв'язки лексем – репрезентантів ключових концептів у наративному дискурсі (на матеріалі творів Артура Конан Дойла та Агати Крісті). *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 11(2). 2019. С. 80–83.
41. Селіванова О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2010. 844 с.
42. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.
43. Скаб М. Закономірності концептуалізації та мовної категоризації сакральної сфери: монографія. Чернівці: Рута, 2008. 560 с.

44. Скаб М. Психолінгвістичний експеримент як засіб верифікації результатів концептуального аналізу. *Вісник Прикарпатського національного університету*. Серія: «Філологія (Мовознавство)». Вип. ХХІХХІІ. 2009. С. 6–9.
45. Старко В. Концепт ГРА: монографія. Луцьк: Вежа, 2007. 204 с.
46. Тасмасис О. Концепт *злочин* в англomовному художньому кримінальному наративі: морально-правовий аспект. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. № 17. 2025. С. 115–122.
47. Тесс Геррітсен – книги і біографія. YAKABOO. URL: https://www.yakaboo.ua/ua/author/view/Tess_Gerritsen?srsltid=AfmBOoqmkTqS_W-uiXbGjFn_o3btjUHf1UhYcrcqlbp7uiWbxItkL3vL (дата звернення: 13.08.25).
48. Тесс Геррітсен: книги та біографія. Книгарня Є. URL : https://book-ye.com.ua/authors/tessgerritsen/?srsltid=AfmBOop4rN5qjNVKb_TRgP9UEn058D49oOH4xEjRbb_mHtDoUy5_6xoVP (дата звернення: 09.08.25).
49. Хорошун О. Дискурс засобів масової інформації: характерні особливості. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія: «Філологічні науки». Вип. 6. 2014. С. 160–163.
50. Цапок О. Мовні засоби репрезентації концепту КРАСА в поезії українських шістдесятників: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01. Одеса, 2004. 20 с.
51. Шостюк З. Поняття «концепт» в історієтворчому ключі. *Наукові записки національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологічна». Випуск 57. 2015. С. 132–134.
52. Alvarez E. Form and Diversity in American Crime Fiction: The Southern Forensic Thriller. *Polish Journal for American Studies*. 2019. P. 309–319.

53. Alvarez E. Criminal Readings: The Transformative and Instructive Power of Crime Fiction. *Journal of Comparative Literature and Aesthetics*. V. 42. №. 4. 2019. P. 142–152.
54. An interview with Tess Gerritsen. *Compulsive Reader*. URL: <https://compulsivereader.com/2017/08/12/an-interview-with-tess-gerritsen> (accessed: 13.09.2025).
55. Edwards M. *The Golden Age of Murder: The Mystery of the Writers Who Invented the Modern Detective Story*. London: HarperCollins, 2015. 528 p.
56. Fernandez J., Nayak A. ‘Structure, Image and Ideas at play’: A revisitatio into the select Medical thrillers from a Grotesque lens. *Indian Institute of Technology Indore*. 2016. URL: <https://www.josha-journal.org/en/categories/arts/articles/structure-image-and-ideas-at-play-a-revisitation-into-the-select-medical-thrillers-from-a-grotesque-lens-1e1b9550-4a66-4d61-b395-93fa9f6149c1> (accessed: 02.09.2025).
57. Gibbs R. Why cognitive linguists should care more about empirical methods. Cornell, 2007. P. 1952.
58. Knight S. *Crime Fiction, 1800–2000: Detection, Death, Diversity*. 2nd ed. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010. 289 p.
59. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press, 1980. 242 p.
60. Malanyuk M., Barnych I., Svydnytska-Ilkiv N. The concept of EVIL in A. Christie’s detective stories. *Scientific journal of the Lviv State University of Life Safety “Philological Periodical of Lviv”*. № 4. 2018. P. 75–78.
61. Misiura O., Povoroznyuk R. Strategies and tactics of rendering the medical and terminological component of a hybrid fictional text (based on “The Surgeon” by Tess Gerritsen and its Ukrainian translation by Natalia Hoin). *Grail of Science*. 2022. P. 252–258.
62. Murphy GL. 2002. *The big book of concepts*. Cambridge, MA: MIT Press. 452 p.
63. Pinker S. *How the mind works*. New York, NY: W.W. Norton. 2015, 688 p.

64. Rosch E, Mervis C, Gray W, Johnson D, Boyes-Braem P. Basic objects in natural categories. *Cognitive Psychology*. Volume 8, Issue 3, July 1976. P. 382–439.
65. Scaggs J. *Crime Fiction*. London: Routledge, 2005. 184 p.
66. Smith E, Medin D. Categories and concepts. *Cognitive Science*. Volume 4. Cambridge, MA: Harvard University Press. 1981. 278 p.
67. Tess Gerritsen Talks Medical Thrillers. The Crime Fiction Writer's Blog. The Science of Crime; The Art of Fiction by DP Lyle. URL: <https://writersforensicsblog.wordpress.com/2009/05/29/tess-gerritsen-talks-medical-thrillers> (accessed: 13.09.2025).
68. Tess Gerritsen. Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Tess_Gerritsen (accessed: 07.09.2025).
69. The Medical Thriller: Tess Gerritsen on Writing Rizzoli & Isles. *Hachette Book Group*. URL: <https://www.novelsuspects.com/author-essay/tess-gerritsen> (accessed: 03.09.2025).
70. Todorov T. *The Poetics of Prose*. Ithaca: Cornell University Press. 1977. 272 p.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

71. Словник іншомовних слів. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%EA%EE%ED%F6%E5%EF%F2> (дата звернення: 23.08.25).
72. Словник літературознавчих термінів. URL: <https://onlyart.org.ua/dictionary-literary-terms/dyskurs/> (дата звернення: 20.08.2025).
73. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни / уклад. та голов. ред. А. Загнітко. Донецьк. 2012. 402 с.
74. Cambridge Dictionaries Online. URL: <http://dictionary.cambridge.org/> (accessed: 25.08.2025).

75. Collins Online Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com/> (accessed: 25.08.2025).
76. Merriam-Webster Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/browse/dictionary/a/54> (accessed: 25.08.2025).
77. Online Etymology Dictionary. URL: <https://www.etymonline.com/search?q=crime> (accessed: 25.08.2025).
78. Oxford Advanced Learner's Dictionary. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/> (accessed: 25.08.2025).

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

79. Gerritsen T. The Apprentice. 2002. URL: https://onlinereadfreenovel.com/tess-gerritsen/42448_the_apprentice_read.html (accessed: 15.09.2025).
80. Gerritsen T. The Sinner. 2003. URL: https://onlinereadfreenovel.com/tess-gerritsen/42451-the_sinner_read.html (accessed: 17.09.2025).
81. Gerritsen T. The Surgeon. 2001. URL: https://onlinereadfreenovel.com/tess-gerritsen/42452-the_surgeon_read.html (accessed: 04.09.2025).